

**SOSIAALIHUOLTO POIKKEUSOLOISSA -
SOSIAALIHUOLLON HENKILÖSTÖN SOSIAALISET
VOIMAVARAT KORONAKEVÄÄN POIKKEUSOLOISSA**

Sari Laukkonen
Maisterintutkielma
Sosiaalityö
Yhteiskuntatieteiden ja filo-
sofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Syksy 2021

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Tekijä Sari Laukkonen	
Työn nimi Sosiaalihuolto poikkeusoloissa - sosiaalihuollon henkilöstön sosiaaliset voimavarat koronakevään poikkeusoloissa	
Oppiaine Sosiaalityö	Työn tyyppi Maisterintutkielma
Aika Syksy 2021	Sivumäärä 57+2
Ohjaaja Johanna Kiili	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tutkimuksen tavoitteena on tarkastella, miten koronapandemian alkuvaiheen poikkeusolot keväällä 2020 vaikuttivat sosiaalihuollon työhön ja mitkä henkilöstön sosiaaliset voimavarat näyttäytyivät merkityksellisinä työstä selviytymisessä. Poikkeusoloissa sosiaalihuollon henkilöstö määriteltiin useiden hallinnonalojen tavoin yhteiskunnan toiminnan kannalta kriittisten alojen henkilöstöön. Poikkeusolot rajoitustoimineen toivat mukanaan nopeasti merkittäviä muutoksia ihmisten arkeen muun muassa etäopiskeluun ja etätyöskentelyyn siirtymisen seurauksena. Sosiaalihuollossa huoli etenkin haavoittuvimmassa asemassa olevista asiakkaista kasvoi, kun asiakkaiden tavoittaminen poikkeusoloissa vaikeutui.</p> <p>Tutkimuksen viitekehys rakentuu sosiaalisia voimavaroja koskettavista keskusteluista nojautuen Bourdieun pääomateoriaan. Tutkimuksen aineisto koostuu Huoltaja-säätiön 11.5. - 5.8.2020 välisenä aikana järjestetystä "Sosiaalihuollon työ koronajassa" -kirjoituskilpailusta, johon osallistui 22 kirjoittajaa. Kirjoittajia pyydettiin kuvaamaan koronaviruspandemian vaikutusta sosiaalihuollossa tehtävään työhön ja asiakkaisiin, keskeistä oli nostaa esille oman työn muutokset aiempaan verrattuna. Kirjoitusten aiheet kohdentuivat monipuolisesti koronapandemian alkuvaiheen poikkeusolojen aikaiseen sosiaalihuollon työhön eri puolella Suomea. Tutkimus on kvalitatiivinen ja analyysimenetelmänä on käytetty sisällönanalyysia sekä aineistolähtöisesti että teoriaohjaavasti.</p> <p>Tutkimuksen perusteella voidaan sanoa, että sosiaalihuollon työ muuttui koronakevään 2020 poikkeusoloissa ja henkilöstön sosiaaliset voimavarat korostuivat työstä selviytymisessä. Merkityksellisimpiä sosiaalisia voimavaroja asiakassuhteessa tulosten mukaan olivat vastavuoroisuus ja luottamus. Ammattillisuutta tukevinä sosiaalisina voimavaroina tuloksissa korostuivat merkitykselliseen työhön sitoutuminen sekä joustavuus ja sinnikkyys työn muutoksissa. Henkilöstön sosiaaliset voimavarat korostuivat poikkeusolojen työstä selviytymisessä koronapandemian vaikuttaessa erityisen paljon sosiaalisiin suhteisiin. Koronakevään poikkeusoloissa ammattilaisten sosiaaliset voimavarat muotoutuivat uudelleen.</p>	
Asiasanat: COVID -19, koronapandemia, poikkeusolot, sosiaalinen pääoma, sosiaaliset voimavarat	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	POIKKEUSOLOJEN YHTEISKUNTA.....	3
2.1	Yhteiskunnan toiminnan turvaaminen poikkeusoloissa	3
2.2	Aikaisempaa tutkimusta koronapandemian vaikutuksista.....	5
2.3	Sosiaalityö ja sosiaalihuolto poikkeusoloissa ja koronakriisissä.....	8
3	SOSIAALISET VOIMAVARAT JA PÄÄOMA.....	12
3.1	Bourdieuun pääomateoria	12
3.2	Sosiaalisen pääoman elementit	13
3.3	Tutkimuksen käsitteenä sosiaaliset voimavarat	16
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	18
4.1	Tutkimustehtävä ja -kysymykset.....	18
4.2	Tutkimusaineisto.....	18
4.3	Aineiston analyysi.....	20
4.4	Tutkimuksen luotettavuus ja eettinen pohdinta	22
5	TUTKIMUSTULOKSET.....	24
5.1	Sosiaalihuollon työ koronakevään poikkeusoloissa	24
5.2	Sosiaaliset voimavarat asiakassuhteessa	27
5.2.1	Vastavuoroisuus	28
5.2.2	Luottamus.....	31
5.3	Sosiaaliset voimavarat ammatillisuuden tukena.....	35
5.3.1	Merkitykselliseen työhön sitoutuminen	36
5.3.2	Joustavuus ja sinnikkyys työn muutoksissa.....	38
6	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	42
6.1	Sosiaalihuolto koronakevään poikkeusoloissa	42
6.2	Henkilöstön sosiaaliset voimavarat työstä selviytymisessä	44
7	POHDINTA.....	48
	LÄHTEET	50

LIITE 1: Huoltaja-säätiön "Sosiaalihuollon työ korona-ajassa" -kirjoituskilpailukutsu

1 JOHDANTO

Keväällä 2020 arki muuttui merkittävästi, kun koronapandemia levisi Suomeen ja poikkeusolot rajoitustoimineen jouduttiin ottamaan käyttöön. Koin tuolloin sosiaalityön harjoittelussani äkillisesti muuttuneen, uuden tilanteen hämmentävänä ja epä-tietoisuus muuttuvista toimintatavoista aiheutti huolta. Ohjeiden ja linjausten myötä toimintatavat selkeytyivät ja muun muassa etäyhteyksiä otettiin asiakastyössä käyttöön. Tutkimukseni tavoitteena on saada tietoa siitä, miten koronapandemian alkuvaiheen poikkeusolot näkyivät sosiaalihuollon työssä ja millaiset henkilöstön sosiaaliset voimavarat osoittautuivat merkityksellisiksi työstä selviytymisessä.

Koronapandemiassa ja sen aiheuttamissa poikkeusoloissa liikutaan yhteiskunnan usean eri sektorin toimialueella. Koronapandemia vaikuttaa väestön terveyteen ja terveydenhuollon kantokykyyn merkittävästi. Lainsäädännön näkökulmasta haasteellista on, kun ihmisten perusoikeuksia joudutaan rajoittamaan. Yhteiskunnassa sosiaalihuolto nähdään toimijana, joka on vahvasti auttamassa ja tukemassa ihmisiä kriisitilanteissa ja koronapandemian aikana viimesijaisen tuen ja turvan tarve korostuu entisestään. Sosiaalihuoltolain (1301/2014) 2 §:n mukaan "sosiaalihuoltoon sisältyy sosiaalisen turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen sekä yleis- ja erityislainsäädännön mukaiset sosiaalihuollon tehtävät ja palvelut."

Sosiaali- ja terveysministeriön ja työ- ja elinkeinoministeriön asettama ryhmä (2020) tarkasteli raportissaan koronavirusepidemian aiheuttamaa epävarmuutta maailmalla ja Suomessa. Tammikuussa 2020 Kiinan Wuhanissa otettiin käyttöön laajoja toimia nopeasti leviävän epidemian rajoittamiseksi. Parin kuukauden sisällä koronavirus levisi pandemiaksi edeten nopeasti maanosasta toiseen. Pohjois-Italia asetti ensimmäisenä Euroopassa käyttöön jyrkkiä rajoituksia hiihtokeskuksissa levinneen koronaepidemian hillitsemiseksi. Myös Suomessa otettiin maaliskuussa 2020 muiden länsimaiden tavoin rajoitustoimia käyttöön väestön terveyden ja terveydenhuollon kantokyvyn turvaamiseksi. Kriisi ja siihen liittyvät toimenpiteet vaikuttavat eri ihmisryhmiin eri tavalla. Myös alueiden välillä on merkittäviä eroavaisuuksia niiden elinkeinorakenteen kyvyssä vastaanottaa kriisin aiheuttamia seurauksia. Julkaisussa "Hyvinvoinnin ja tasa-arvon vahvistaminen koronakriisin aikana ja sen jälkeen" valtiovalta painottaa toisaalta rajoitteiden tärkeyttä, mutta samalla myös sitä, miten kriisistä tullaan toipumaan. (Valtioneuvoston julkaisuja 2020:19, 9–12.)

Valtioneuvosto linjasi 17.3.2020 antamassa tiedotteessaan (145/2020) poikkeusolojen toimintatavoista ja yhteiskunnan toiminnan kannalta kriittisten alojen henkilöstöstä. Sosiaalihuollon henkilöstö määriteltiin useiden hallinnonalojen tavoin yhteiskunnan toiminnan turvaamisen kannalta kriittisten alojen henkilöstöön. (Valtioneuvosto 145/2020.) Suomen hallitus seurasi tarkasti pandemian leviämistä ja kuuli Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen edustajia pandemiatilanteen muutoksista. Maa-

liskuussa 2020 eduskunta päätti poikkeusololainsäädännön käyttöönotosta ja soveltamisesta ensimmäistä kertaa toisen maailmansodan jälkeen. Poikkeusololainsäädäntö mahdollistaa erilaisten rajoitustoimenpiteiden käytön kuten rajojen sulkemisen ja alueiden eristämisen. Myös erityisryhmien suojelemiseen vaadittavat välttämättömät rajoitustoimet sekä etäkouluun siirtyminen ja etätyösuositukset oli mahdollista saattaa voimaan. Ravintolat saivat poikkeusolojen aikana myydä vain nou-toruokaa. Suurin osa rajoituksista kesti maaliskuusta toukokuulle 2020. (Tiitinen ym. 2020, 40–49.)

Sosiaalibarometrin (2020) mukaan koronaepidemian aiheuttamien poikkeus-olojen aikana kolmannen sektorin toimijat kuten järjestöt ja seurakunta tulivat julkis-ten palvelujen tärkeäksi tueksi kriisitilanteen hoitamisessa. Myös neljättä sektoria eli naapuriapua ja lähimmäisten omaehtoista tukea sekä vapaaehtoistoimintaa tarvittiin vaikeassa tilanteessa olevien ihmisten auttamiseksi. Ikäihmisten kohdalla auttamista hankaloittivat suositukset tapaamisten rajoittamisesta riskiryhmään kuuluvien ku-ten yli 70- vuotiaiden henkilöiden kanssa. Taloudellisen tuen tarve, velkaongelmat ja ruoka-avun tarve lisääntyivät sosiaalityöntekijöiden mukaan huolestuttavasti poik-keusolojen aikana. Sosiaalibarometrissa (2021) nähtiin jo tuloksia kolmannen ja nel-jännen sektorin toimijoiden merkittävästä roolista ja tuesta kuntien yhteistyökump-paneina lieventämässä koronaepidemian vaikutuksia alueellaan. Eri toimijoiden tuki painottui käytännön apuun kuten ruoka- ja asiointiapuun, myös psykososiaalinen tuki ja neuvonta olivat merkittäviä poikkeusolojen tukimuotoja. Pienemmillä alueilla korostui seurakuntien tarjoama tuki, kun vastaavasti järjestöjen antama apu keskittyi asukasluvultaan suuremmille alueille. (Sosiaalibarometri 2020, 117–122; Sosiaaliba-rometri 2021, 84.)

Poikkeusolojen tuomat äkilliset muutokset ihmisten arkeen toivat mukanaan paljon epätietoisuutta, hämmennystä ja avuntarvetta, joihin vastaamisessa sosiaali-huolto näyttäytyi keskeisenä tahona. Tutkimuksen aihe on ajankohtainen ja tärkeä, koska äkillisesti muuttunut tilanne niin kansallisesti kuin maailmanlaajuisesti aihe-utti hyvin mittavia, ennalta arvaamattomia haasteita. Poikkeusolojen sosiaalihuollon työstä ja siitä selviytymisestä on tärkeää saada tietoa tulevaisuutta ajatellen myös siitä näkökulmasta, miten erilaiset käyttöönotetut toimenpiteet auttoivat tilanteen hallitsemisessa. Lähtöoletuksena tutkimuksessani on, että koronapandemian alku- vaiheen poikkeusolot kuormittivat sosiaalihuoltoa ja henkilöstön sosiaaliset voima- varat korostuivat poikkeusolojen työstä selviytymisessä.

2 POIKKEUSOLOJEN YHTEISKUNTA

Poikkeusoloilla tarkoitetaan merkittävästi normaalista poikkeavia olosuhteita, joiden määrittelemistä, toteamista ja toimenpiteitä lainsäädäntömme ohjaa hyvin tarkasti. Toimiminen poikkeusoloissa vaatii monien yhteiskunnan sektoreiden saumatonta yhteistyötä muuttuneista toimintaolosuhteista selviämiseksi. Poikkeusoloissa tilanteet saattavat kriisiytyä ja ihmisten avun ja tuen tarve kasvaa, johon vastaamisessa sosiaalihuollon rooli monien muiden toimijoiden tavoin korostuu. Sosiaalihuoltolain (1301/2014) 14 §:ssä määritellään tuen tarpeisiin vastaavista sosiaalipalveluista: "Hyvinvointialueen sosiaalipalveluina on järjestettävä sen sisältöisenä ja siinä laajuudessa kuin tässä tai muussa laissa säädetään." Kyseisessä sosiaalihuoltolain kohdassa on kattavasti lueteltu erilaisia hyvinvointialueen järjestettäväksi määrättyjä sosiaalipalveluita. Näistä sosiaalipalveluista omassa tutkimuksessani käsitellen pääosin sosiaalityötä.

2.1 Yhteiskunnan toiminnan turvaaminen poikkeusoloissa

Maailman terveysjärjestö WHO:n 13.3.2020 päivätysssä julkaisussa uutta COVID -19 pandemiaa kuvataan lähihistoriassa poikkeukselliseksi sen alueellisen laajuuden, nopean puhkeamisen ja seurausten monimutkaisuuden vuoksi. Cheval (2020) tarkentaa koronapandemian osoittautuneen katastrofiksi, joka levisi maailmanlaajuisesti vain kahdessa kuukaudessa, helmi-maaliskuussa 2020. Koronapandemian hillitsemiseksi hyväksytyt yhteiskunnalliset ja taloudelliset toimenpiteet johtivat sekä kielteisiin että myönteisiin paikallisiin, alueellisiin ja maailmanlaajuisiin vaikutuksiin. Myös Haines (2020) korostaa poikkeusoloihin liittyvän niin taloudellisia, sosiaalisia, fyysisiä kuin mielenterveyteen liittyviä vaikutuksia. Koronapandemian mukanaan tuomat poikkeusolot ja sosiaalisen etäisyyden vaatimukset asettivat haasteita ihmisten arjen sujumiselle. Poikkeusolojen muuttamassa tilanteessa tärkeänä pidetään tehokasta viestintää, eri ammattilaisten välisen yhteistyön tuomaa osaamista sekä mahdollisimman normaalin arjen rutiinien säilyttämistä. (Cheval 2020, 1-25; Haines 2020, 67-69.)

Heikkonen ym. (2018) avaavat poikkeusolojen käsitettä ja täsmentävät poikkeusoloilla tarkoitettavan yleisesti ottaen kansakunnan ja yhteiskuntajärjestyksen olemassaoloa uhkaavia tilanteita, josta tyyppiesimerkkinä on aseellinen konflikti. Poikkeusolot voivat tarkoittaa myös suuronnettomuuksia, pandemioita ja suuria luonnonkatastrofeja. Riippumatta poikkeusolojen määritelmästä, tärkeänä lähtökohtana poikkeusolosuhteissa voidaan pitää selvästi ja radikaalisti normaalitilasta poikkeavia

olosuhteita. Poikkeusolojen määrittäminen vaatii siis perustavanlaatuisesti, tavalla tai toisella kansakunnan olemassaoloa uhkaavaa, tärkeydeltään ja kokoluokaltaan poikkeavaa tapahtumaa tai tapahtumasarjaa. Poikkeusoloissa valtion toiminnan kannalta normaaliolojen toimintatavat ja toimivaltuudet eivät enää riitä, vaan yhteiskuntaa uhkaavassa kriisissä tilapäinen ja rajoitettu perusperiaatteista luopuminen saattaa olla välttämätöntä normaalioloihin takaisin pääsemiseksi. Demokratiaan, perusoikeuksiin ja oikeusvaltioperiaatteeseen sitoutuneissa valtioissa poikkeusolot luovat toimintaan haasteita, kun joudutaan rajoittamaan normaalioloja herkemmin yksilöiden perusoikeuksia. (Heikkonen ym. 2018, 13–14.)

Suomessa jouduttiin koronakevään 2020 poikkeusoloissa turvautumaan valmiuslain käyttöön ottoon yhteiskunnan toiminnan turvaamiseksi. Perustuslain (731/1999) 23 § ohjaa poikkeusololainsäädäntöä ja antaa kansakuntaa uhkaavissa poikkeusoloissa mahdollisuuden välttämättömyyden ja tilapäisyyden nojalla poiketa perusoikeuksista. Perustuslaissa poikkeusolojen sääntely on varsin niukkaa ja säännökset poikkeusolojen lisätoimivaltuuksista on määritelty valmiuslaissa (1552/2011.) Valmiuslaissa säädetään muun muassa väestön toimeentulon ja maan talouselämän sekä yhteiskunnan elintärkeiden rakenteiden ja toimintojen turvaamisesta erityisen vakavissa kriisitilanteissa, esimerkiksi hyvin laajalle levinneessä vaarallisessa tartuntatautilanteessa. Valtioneuvoston on yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa todettava maassa vallitsevan poikkeusolot, jonka jälkeen valmiuslain toimivaltuuksien käyttöön otto etenee säännösten mukaisesti eduskunnan käsiteltäväksi. Valtioneuvosto voi valmiuslain 3 §:ssä määritellyissä poikkeusoloissa toimivaltuuksien mahdollistamana saattaa voimaan muun muassa työnvälityspakon, määrätä työvelvollisuudesta terveydenhuollossa ja pelastustoimissa sekä määrätä yleisemmästä työvelvollisuudesta. (Heikkonen ym. 2018, 18–26.) Kaikissa olosuhteissa yhdeksi huoltovarmuuden painopistealaksi ja yhteiskunnan elintärkeäksi toiminnoksi on valtioneuvoston päätöksellä määritelty elintarvikehuolto (Rautavirta 2021: 58: 365–371).

Koronapandemia levisi nopeasti aiheuttaen rajoitustoimineen merkittäviä vaikutuksia ihmisten arkeen. Rapeli (2017) selventää kriisien ja katastrofien suurimpien vaikutusten kohdistuvan usein kriisinsietokyvyltään heikompiin ja sosiaalista pääomaa vähemmän omaaviin sosiaalityön asiakasryhmiin. Sosiaalityössä arvioidaan kriisien vaikutuksia ja järjestetään tarvittavia asumisen palveluita tai tilapäismajoitusta sekä ohjataan ja neuvotaan avuntarvitsijoita pyrkien lievittämään ja ennaltaehkäisemään sosiaalisia ongelmia. Suomessa varautuminen perustuu valmiuslakiin ja tärkeää on, että sosiaalityö on kiinteästi mukana muiden turvallisuusviranomaisten kanssa häiriötilanteisiin liittyvässä varautumisessa. Suurimmassa osassa Suomen

kuntia on toteutettu valmiussuunnittelu melko kattavasti, joskin hyvin yleisellä tasolla ja tämä näkyy muun muassa siinä, että valmiussuunnitelmissa on harvemmin esillä sosiaalityön roolit. Sosiaalityön merkitys kriisi- ja katastrofitilanteissa nousee esille erityisesti haavoittuvuuden käsitteen kautta. Sosiaalityön rooli painottuu yhteiskunnan haavoittuvimmassa asemassa olevien auttamiseen ja tukemiseen sekä osallistamisen ja voimaannuttamisen edistämiseen. (Rapeli 2017, 72–74.)

2.2 Aikaisempaa tutkimusta koronapandemian vaikutuksista

Valtioneuvoston kanslian COVID-19 liittyvässä aikaisemmassa tutkimuksessa näytetään koronapandemian mukanaan tuoma maailmanlaajuinen uhka yhteiskunnallisen eriarvoisuuden kasvusta. Joelsson (2021) selvittää koronakriisin pahentaneen eriarvoisuutta liittyen ikääntymiseen, sukupuoleen, etnisyyteen ja sosioekonomiseen asemaan. Koronapandemian kaltainen kriisi ei ainoastaan vaikuta suoraan haavoittuvimmassa asemassa oleviin ryhmiin, vaan pitkän aikavälin vaikutus korostaa entisestään heidän sosiaalista ja taloudellista haavoittuvuuttaan. Myös Child (2021) tähdentää koronapandemian kasvattaneen yhteiskuntien nykyisiä taloudellisia ja sosiaalisia ongelmia ja lisänneen eriarvoisuutta. Samaan aikaan Child näkee kuitenkin pandemian tuoneen esille yhteiskunnan piilevän sosiaalisen pääoman ja yhteiseen, rakentavaan osallistumiseen liittyvän arvon. Yhteistä kriisiä käsiteltäessä kollektiiviseen toimintaan ja päätöksentekoon osallistumisella ja vaikutusmahdollisuuksien lisäämisellä voidaan saavuttaa merkittäviä tuloksia kuten taloudellista ja sosiaalista toipumista edistävää työllisyyden ja tuottavuuden kasvua. Ajankohtaiset kansainväliset ja kotimaiset COVID-19 -aiheiset tutkimukset liittyvät esimerkiksi elintarviketurvaan, ihmisten liikkumiseen, elämäntapoihin ja hyvinvointiin sekä sosiaalisiin suhteisiin, teknologian haasteisiin, viestintäinfrastruktuureihin, sosiaalihuollon palveluiden ja henkilöstön työn kuormittavuuden ongelmiin. (Joelsson 2021, 1–9; Child (2021, 117–146.)

Koronapandemian aiheuttama globaali kriisi kasvattaa uhkaa ruoan saatavuudesta eri maissa. Laborde ym. (2020) näkevät pandemian uhkaavan maailmanlaajuisesta elintarviketurvaa, joka koskettaa erityisesti köyhiä ihmisiä eri maissa. Pandemian edetessä maatalous- ja elintarvikemarkkinoilla haasteita aiheuttavat ihmisten liikkumisrajoitusten sekä koronatartuntojen aiheuttaman työvoimapulan tuomat ongelmat. Lisäksi ravintoloiden ja koulujen sulkemisesta johtuvan elintarvikkeiden kysynnän muutosten sekä tulojen menetysten vuoksi ihmisten kyky ostaa ruokaa heikkenee. Myös Von Braun, Zamagni & Sorondo (2020) korostavat pandemian nostaneen esiin eriarvoisuutta asettaen köyhät ihmiset sekä pienituloisissa että rikkaissa

maissa suurimpaan riskiin pandemiasta selviytymisessä. Erityisesti ruokajärjestelmille aiheutuvat haitalliset seuraukset satuttavat pienituloisia ihmisiä, jotka käyttävät suurimman osan tuloistaan ruokaan. Tämä lisää nälänhätää ja pahentaa pandemian kansanterveysuhkaa. (Laborde ym. 2020, 500; Von Braun ym. 2020, 214.)

Koronapandemia rajoitustoimineen on aiheuttanut esteitä ihmisten liikkumiselle sekä teknologian puutteiden vuoksi ajantasaisen ja tärkeän tiedon saatavuudelle. Newland (2020) nimeää COVID -19 pandemian suurimpana ihmisten liikkumiseen vaikuttavana häiriönä toisen maailmansodan jälkeen. Maailmanlaajuisesti tämä on vaikuttanut turistien, liike- ja ammattimatkailijoiden sekä opiskelijoiden liikkuvuuteen. Hyvin haasteellista tilanteessa on pakolaisleirien täyttyminen ääriään myöten, jolloin olosuhteet pandemian torjumiseen muiden haasteiden ohella saattavat heikentyä merkittävästi. Von Braun ym. (2020) käsittelevät tiedonkulun tärkeyttä pandemiatilanteessa ja nostavat haasteiksi digitaalisen kuilun rikkaiden ja köyhien välillä vastuullisen, avoimen ja ajankohtaisen tiedon saannissa. Teknologian ja verkko-resurssien epäoikeudenmukaisesta jakelusta johtuen tärkeät ja ajankohtaiset tiedot pandemiasta eivät saavuta kaikkia samanaikaisesti. Viestintäinfrastruktuurin puutteiden vuoksi myöskään etäopiskelu ja etätö eivät ole kaikille samalla tavoin mahdollisia. (Newland 2020, 343; Von Braun ym. 2020, 214.)

Koronapandemian rajoitustoimina asetetut ulkonaliikkumisrajoitukset sulkiivat ihmiset kodin seinien sisäpuolelle lisäten kotiväkivallan uhkaa ja turvattomuuden tunteita. Valtioneuvoston kanslian tutkimuskatsausten (3/2020) eriarvoistumisen ja työllisyyden osa-alueen vastuututkija Hanna Ylöstalo tarkastelee aiheeseen liittyen Speed (2020) tutkimusta. Kyseinen tutkimus käsittelee ulkonaliikkumisrajoitusten vuoksi lisääntyneeseen kotiväkivaltaan puuttumista sekä uhrien tukitoimia ja niiden toimivuutta Iso-Britanniassa. Tulosten mukaan Iso-Britanniassa oli lähes välittömästi nähtävissä kotiväkivallan uhrien tukitoimien kysynnän kasvu ulkonaliikkumisrajoitusten astuttua voimaan. Ulkonaliikkumisrajoitusten ei nähdä suoranaisesti aiheuttavan kotiväkivaltaa, mutta ne ovat osana alkoholinkäytön lisääntymisen myötä kotiväkivallan riskitekijöissä. Luonnonkatastrofit, sairaudet ja muut konfliktit ovat aiempien tutkimusten mukaan osoittaneet etenkin naisten ja tyttöjen joutuvan alttiiksi kotiväkivallalle. Kriisitilanteissa kotiväkivaltaan puuttuminen hankaloituu muun muassa uhrien tukioorganisaatioiden puutteellisten resurssien vuoksi. Ulkonaliikkumisrajoitukset vaikeuttavat myös uhrien ulkopuolisen avun hakemista. Koronapandemian nähdään sekä lisäävän kotiväkivaltaa että vaikeuttavan kotiväkivallan uhrien avun saamista. (Valtioneuvoston kanslian tutkimuskatsaus 3/2020, 25–26.)

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen vaikutusarviossa (8/2020) käsitellään koronaepidemian neljää vaihetta ja niihin liittyvien rajoitustoimien vaikutuksia väestöön. Keskeiset tulokset osoittavat eri alueiden olleen epidemiaan varautumisessa ja reagoinnissa hyvin erilaisessa asemassa. Sosiaali- ja terveydenhuollon keskeisenä selkärankana on henkilöstö. Palveluihin koronaepidemia toi merkittäviä muutoksia muun muassa henkilöstömuutosten ja sektoreiden välisten siirtojen kautta. Henkilöstön toimintakykyyn liittyvänä riskinä nähtiin riittävä suojaus ja asiakkaiden turvallisuuden varmistaminen taistelussa koronavirusta vastaan. Tuoreimman THL:n arvion tulokset osoittavat koronaepidemialla ja sen pitkittymisellä olleen jollain tavoin vaikutuksia kaikkien suomalaisten elämään. Rajoitukset ja suositukset sosiaalisten kontaktien välttämiseksi näyttävät etenkin yksinäisyyden tunteen lisääntymisenä. Huolestuttavia muutoksia nähtiin myös elintavoissa kuten vapaa-ajan harrastusten ja liikkumisen vähenemisenä, ravitsemuksen osalta napostelun lisääntymisenä sekä univaikeuksina. Elintapojen muutokset ja yksinäisyyden lisääntymisen kokemukset vaihtelivat alueittain ja väestöryhmittäin, ollen voimakkaimmillaan pahimmilla epidemia-alueilla. (THL, 03/2021.) Haario ym. (2021) tutkimustulokset osoittavat elintavoissa ja arkielämässä tapahtuneiden muutosten olevan moninaisia ja vaihtelevan koulutusryhmittäin. Hyvinvoinnin ja terveyden kannalta epäsuotuisten arkielämän ja elintapojen muutosten kasaantuessa samalle henkilölle, ne saattavat heijastua pitkällä aikavälillä sairastavuuden ja kansanterveyden yleisen heikkenemisen lisääntymisenä. Epidemia saattaa myös olla entisestään kärjistämässä sosioekonomisia terveys- ja hyvinvointieroja. (Haario ym. 2021: 58: 209–219.)

Koronapandemian rajoitustoimien vaikutuksista ihmisten elämäntapoihin myös Radwan (2021) on tehnyt tutkimusta Yhdistyneissä arabiemiirikunnissa. Tulokset osoittavat rajoitustoimien estävän tehokkaasti viruksen leviämistä, mutta rajoitustoimilla saattaa olla haitallisia vaikutuksia ihmisten elämäntapoihin ja hyvinvointiin. Tuloksissa epäterveellisinä elämäntapamuutoksina havaittiin lisääntynyt syöminen ja painonnousu, fyysisen aktiivisuuden lasku, tupakoinnin lisääntyminen sekä unen väheneminen. Maertl (2021) puolestaan on selvittänyt rajoitustoimien vaikutusta saksalaisten, kanadalaisten sekä espanjalaisten päivittäisiin aktiviteetteihin ja liikunnan mahdollisuuksiin. Tulokset osoittavat, että haavoittuville asiakasryhmille tarvitaan erityisiä keinoja koronapandemiasta selviytymiseksi. Työssäkäyvien vanhempien arki on vaikeutunut päiväkotien sekä harrastusmahdollisuuksien sulkeutumisen sekä isovanhempien tai muiden lastenhoitomahdollisuuksien puuttumisen vuoksi. Tulosten mukaan tärkeänä koronapandemiasta ja sen aiheuttamista rajoitustoimista selviämiseksi pidettiin suunnitelmaa päivittäisistä rutiineista. Liikunta, terveellinen ruokavalio, koronauutisten ajoittainen sivuuttaminen, harrastukset, ulkoilu ja kunnon ylläpitäminen osoittautuivat Maertlin tutkimustuloksissa tehok-

kaiksi selviytymiskeinoiksi. Sovellukset ja muut digitaaliset työkalut voivat toimia apuna muistuttamassa ja rytmittämässä erilaisia arjen toimintoja. (Radwan 2021, 1–22; Maertl 2021, 1–17.)

Maisterintutkielmissaan Halme (2021) ja Mäntykivi (2021) ovat selvittäneet koronapandemian ja poikkeusolojen vaikutuksia lasten, nuorten ja perheiden elämään. Halmeen tutkimustulokset osoittavat koronakriisin vaikuttaneen lapsiin heikentäen lasten sekä perheiden hyvinvointia ja lisäten lasten eriarvoisuutta. Poikkeusolojen rajoitustoimenpiteet ovat vaikuttaneet lapsen oikeuksien toteutumattomuuteen ja lasten hyvinvoinnin kaventumiseen. Mäntykivi pitää tärkeimpänä löydöksenä toisen asteen opiskelijoihin liittyvässä tutkimuksessaan etäkoulun, kaverikontaktien puuttumisen ja sosiaalisen eristäytyneisyyden vaikutusta nuorten hyvinvointiin. Nuorten pahoinvointi sekä mielenterveyspalveluiden tarve on lisääntynyt pandemian poikkeusolojen myötä. Etäopiskelu on tuonut muutoksia nuorten opiskeluun lisäten työmäärää sekä asettaen haasteita tarvittavan tuen saamiselle, opiskeluissa etenemiselle ja valmistumiselle. Pelastakaa Lapset ry (2020) Lapsen ääni 2020 - kyselyn tulokset osoittavat poikkeusolojen vaikutusten näyttäytyvän erityisesti matalatuloisten perheiden lasten kohdalla henkisen hyvinvoinnin heikentymisenä, koulunkäynnin haasteina sekä tuen tarpeen lisääntymisenä perheissä. Myös kouluruokailun tauko aiheutti osalle lapsista huolta päivittäisen lämpimän ruoan saannista.

2.3 Sosiaalityö ja sosiaalihuolto poikkeusoloissa ja koronakriisissä

Yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa (YTS 2017, 22) korostetaan riittävää sosiaaliturvaa sekä sosiaali- ja terveyspalveluja yhteiskunnan toimivuuden turvaamiseksi häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Keskeisten peruspalvelujen ylläpitämisellä turvataan väestön toimintakykyä ja hyvinvointia sekä edistetään kaikissa tilanteissa väestön itsenäistä selviytymistä. Kiireellisten sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tarve korostuu erityisesti kriisitilanteissa. Ranta-Tyrkkö (2017) tarkentaa kriiseissä olevan keskeistä poikkeamat normaalista ja tilapäinen kyvyttömyys omaa elämää määrittävien ulkopuolisten tekijöiden kontrollointiin. Globaalit järjestelmäkriisit kuten luonnon katastrofit, talouskriisit, vaaralliset pandemiat sekä sodat ja terroriteot ovat hyvin laajoja ja monisyisiä kriisejä. Kriiseissä sosiaalityötä tehdään arkielämän jatkuvuuden ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden turvaamiseksi vähin resurssein hyvinkin haastavissa olosuhteissa. Sosiaalityö on eettisesti vaativaa ja tämä korostuu erityisesti vääryyksiä aiheuttavissa kriiseissä. Sosiaalityö kytkeytyy myös vahvasti talouteen, politiikkaan ja ympäristökysymyksiin. (Ranta-Tyrkkö 2017, 273–300.)

Sosiaalityö kuuluu osana sosiaalihuoltolain mukaisiin yleisiin sosiaalipalveluihin. Karjalainen (2020) tarkentaa sosiaalityön tehtävänä olevan sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaan ihmisten toimintakyvyn ja yhteisöjen toimivuuden vahvistaminen sekä niitä tukevien olosuhteiden edistäminen. Sosiaalityötä tehdään eri asiakasryhmien sosiaalisten ongelmien vähentämiseksi ja poistamiseksi. Asiakkaan edun ja erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden hyvinvoinnin seuraaminen ja edistäminen ovat keskeisinä lain periaatteina. Koronaepidemia rajoituksineen aiheuttaa merkittävää kuormitusta yhteiskunnan toimintaan ja sen palvelujärjestelmän kantokykyyn. Sosiaalityössä ilmiölähtöisyydellä tarkoitetaan sektorirajat ylittävää toimintaa, jossa ongelmalähtöistä asioiden käsittelyä pyritään välttämään. Oleellista on, että ilmiöt ovat globaaleja ja ylirajaisia, ajassa muuttuvia sekä ajoittain yllätyksellisiä. Ilmiölähtöisyyden lisäksi koronakriisin aikana tiedostettiin erityisesti voimaantumisen ja rohkaistumisen, kun kriisitietoisuuden myötä sosiaalityön voimavaroja kyettiin vapauttamaan ja kohdentamaan ensisijaisesti kriisin hoitoon. (Karjalainen 2020, 252–256.)

Koronapandemia rajoitustoimineen aiheutti merkittäviä haasteita sosiaalihuollon palveluihin. Harrikari ym. (2021) käsittelevät tutkimusta suomalaisten etulinjan sosiaalityön ammattilaisten kohtaamista haasteista ja heidän haasteisiin vastaamiseksi kehittämistään ratkaisuista koronakeväänä 2020. Tulosten mukaan pandemia haastoi sosiaalityön kaikilla osa-alueilla kasvokkaista vuorovaikutusta ja vaati työntekijöiltä äärimmäistä selviytymiskykyä ja koko sosiaalitoimelta uudenlaista mukautuvaa hallintoa ja toimintakulttuuria. Sosiaalityön vahvuuksia pandemian ensimmäisessä vaiheessa olivat ammatillinen refleksiivisyys ja joustavuus, nopea sopeutuminen muutokseen, vahva ammattietiikka, ammatillisen tietämyksen ja osaamisen käyttö sekä rakenteellisen sosiaalityön edistäminen myös kriisiaikana. Ahonen ym. (2020) ovat niin ikään selvittäneet koronaepidemian vaikutuksia sosiaalipalveluihin sekä työolosuhteisiin ja työjärjestelyihin. Tuloksista ilmeni poikkeustilanteessa osin heikosti johdettujen työjärjestelyjen ja työturvallisuuden ongelmien aiheuttama kuormittavuus, huoli asiakkaiden pärjäämisestä ja palveluiden saatavuudesta sekä ammattieettisesti kestävä työskenntelyn toteutumisesta. Etätyö mahdollisti työmenetelmien monipuolistamisen ja työajan kohdentamisen asiakastyöhön, haasteena etätyössä nähtiin osin työvälineiden puutteellisuus sekä ohjeistus yksityisyyteen ja tietoturvaan liittyvissä asioissa. (Harrikari ym. 2021, 1644–1662; Ahonen ym. 2020, 16–19.)

Harrikari ym. (2021) mukaan sosiaalityötä on tutkittu paljon ihmisten hätätilanteissa ja katastrofeissa, mutta maailmanlaajuinen pandemia on uudenlainen ilmiö. Suomessa koronavirustartuntoja on ollut vähemmän kuin muualla, ja sosiaalihuolto-

järjestelmämme on kansainvälisesti hyvätasoinen. Sosiaalityöntekijät näyttävät kuitenkin kohdanneen pandemian aikana samanlaisia haasteita ympäri maailmaa, liittyen muun muassa lastensuojelun, mielenterveyden, asunnottomuuden ja yleensä rajoitustoimien aiheuttaman yksinäisyyden ongelmiin. Banks (2020) avaa laajemmin kansainvälisen tutkimuksen tuloksia sosiaalityöntekijöiden eettisistä haasteista COVID-19 pandemian aikana. Tulokset osoittavat eettisinä haasteina olleen luottamuksen, yksityisyyden, ihmisarvon ja palvelujen käyttäjien itsenäisyyden säilyttäminen etäyhteyksin hoidettavissa palveluissa. Rajallisten resurssien jakaminen, eri osapuolten oikeuksien ja tarpeiden välinen tasapainoilu sekä tunteiden käsittely ja itsestä sekä työtovereista huolta kantaminen näyttäytyivät tuloksissa haasteina. Pandemia on tuonut mukanaan monia poliittisia, ammatillisia ja henkilökohtaisia haasteita päätöksentekijöille, sosiaalityöntekijöille ja sosiaalipalveluja käyttäville ihmisille. (Harrikari ym. 2021, 1644–1662; Banks 2020, 569–583.)

Israelissa toteutettu tutkimus COVID-19 pandemian aiheuttamasta sosiaalipalveluiden työpaineesta on tutkijoiden Ben-Ezra & Hamama-Raz (2021) mukaan altistanut sosiaalipalvelujen työntekijöitä äärimmäisille työpaineille. Tarve mukauttaa työkäytäntöjä ja -menetelmiä tapahtui lyhyessä ajassa, kun koronapandemia levisi Israeliin helmikuussa 2020. Hallitus toteutti siellä pandemian alkuvaiheista lähtien tiukkoja rajoitustoimia sosiaalisten kontaktien, koulutusjärjestelmän, matkustajalentojen, ulkonaliikkumiskieltojen ja työsulkujen sekä talouden osalta. Sosiaalisten kontaktien rajoittaminen toi mukanaan haasteita tuen tarjoamiseen ja kasvokkaiseen vuorovaikutukseen. Tulokset osoittavat, että sosiaalialan työvaatimusten ja psyykkisen ahdistuksen välillä on selkeä yhteys, mikä saattaa vaikuttaa sosiaalityön käytännön toteuttamiseen. Tulokset korostavat myös tarvetta syvällisempään tietoon sosiaalityön käytännöistä katastrofityössä sekä kehittämistoimenpiteitä sosiaalityöntekijöiden selviytymisstrategioiden parantamiseksi. (Ben-Ezra & Hamama-Raz 2021, 1551–1567.)

Koronapandemian tuomassa haastavassa ja muuttuneessa tilanteessa Udash & Francis (2021) korostavat sosiaalityön merkitystä. He näkevät viruksen terveyskriisin ohella myös kiireellisiä sosiaalityön toimia vaativana inhimillisenä, taloudellisenä ja sosiaalisena kriisinä. Artikkelissaan Udash & Francis kiinnittävät huomiota sosiaalityöhön professiona, instituutiona ja ammattina. Lisäksi he havainnoivat sosiaalityön valmiuksia reagoida, muuttua ja kasvaa koronapandemian haasteiden kohtaamisessa. Sosiaalityön ammattietiikka velvoittaa palvelemaan ja edistämään sosiaalista oikeudenmukaisuutta, ihmisarvoa ja ihmissuhteita sekä rehellisyyttä ja osaamista. Farkas & Romaniuk (2020) tarkentavat sosiaalityön ammattina tähtäävän syrjäytyneiden ja haavoittuvien ihmisryhmien suojelemiselle sekä paremman yhteiskunnan

rakentumiselle. Sosiaalityön ammatin he kuvaavat jakautuvan seitsemään perusarvoon, joita ovat palvelu, sosiaalinen oikeudenmukaisuus, henkilön ihmisarvo ja työn merkitys, ihmissuhteiden tärkeys, kokonaisvaltainen eheys ja osaaminen. Koronapandemian aikana ammattilaisilla on esiintynyt monia haasteita noudattaen sosiaalityön perusarvoja sekä säilyttää oma terveytensä ja hyvinvointinsa epävarmoissa ja nopeasti muuttuvissa tilanteissa. (Udah & Francis 2021, 54-74; Farkas & Romaniuk 2020, 67-82.)

Suomessa koronaepidemia rajoitustoimineen aiheutti sosiaalibarometrin (2020) mukaan sosiaalityön asiakkaille yksinäisyyttä ja sosiaalisten kontaktien vähäisyyttä, ongelmia taloudessa ja elämänhallinnassa sekä arkirytmien ylläpitämisessä. Eniten sosiaalityöntekijöitä huolettivat tuen tarpeessa olevat lapsiperheet, joiden osalta huoli lisääntyi edelliseen vuoteen verrattuna merkittävästi. Nuoret, mielenterveyskuntoutujat sekä ihmiset, joilla on elämässään monenlaisia ongelmia, olivat myös suurimpia huolta herättäneitä asiakasryhmiä. Lyhyessä ajassa kasvokkaisia palveluita muokattiin etäyhteyksillä toimiviksi ja koettiin, että työtä oli lupa tehdä aidosti asiakkaan tarpeista lähtevänä. Asiakkaisiin oltiin tiiviimmin yhteydessä puhelimitse ja palveluita vietiin asiakkaiden kotiin ja luontaisiin ympäristöihin. Sähköisten palvelujen hyöty koettiin heikohkoksi mielenterveys- ja päihdeasiakkaiden sekä monialaista tukea tarvitsevien asiakkaiden kohdalla. Asiakkaiden tarpeisiin vastaamisessa havaittiin eroja sekä asiakasryhmittäin että alueittain. Alueista parhaiten pystyttiin vastaamaan pienten alueiden sekä asiakasryhmistä aikuissosiaalityön ja toimeentulotuen asiakkaiden palvelutarpeisiin. (Sosiaalibarometri 2020, 97-114.)

3 SOSIAALISET VOIMAVARAT JA PÄÄOMA

Tutkimukseni teoreettinen viitekehys rakentuu sosiaalisia voimavaroja koskettavista keskusteluista. Hyödynnän viitekehyksessä myös sosiaalisen pääoman keskusteluja, koska sosiaalisista voimavaroista keskusteltaessa on usein käytössä myös sosiaaliseen pääomaan liittyvä käsite. Pääomaa tarkastelen Bourdieun pääomateorian ja sen eri ulottuvuuksien kautta. Pohdin kirjallisuuden määritelmiä sosiaalisen pääoman ja sosiaalisten voimavarojen käsitteistä sekä selvitän näiden teoreettisten käsitteiden soveltamista aikaisemmissä tutkimuksissa. Tutkimuksessani keskityn erityisesti sosiaalisten voimavarojen analysointiin ja tulkintaan niiden työntekijälle antamasta tuesta selviytyä koronapandemian aiheuttamien poikkeusolojen sosiaalihuollon työssä. Koronapandemialla on ollut erityisen paljon vaikutusta sosiaalisiin suhteisiin. Siten on mielenkiintoista tarkastella sitä, millä tavalla ammattilaisten sosiaaliset voimavarat mahdollisesti uudelleen muotoutuvat kriisiajan oloissa.

3.1 Bourdieun pääomateoria

Bourdieu (1986) teorian mukaan pääomat jakautuvat kolmeen peruslajiin eli taloudelliseen, kulttuuriseen ja sosiaaliseen pääomaan. Taloudellinen pääoma määrittyy helposti rahaksi muutettavissa oleviksi resursseiksi, kulttuurinen puolestaan tiedollisiksi resursseiksi ja sosiaalinen pääoma sosiaalisiin suhteisiin liittyväksi. Bourdieu näkee sosiaalisen pääoman jakautuvan yhteiskunnassa erilaisten kenttien kokonaisuuksiksi, joilla taloudellisesta ja kulttuurisesta hallinnasta käydään kamppailua ja tehdään eroja eri toimijoiden kesken. Sosiaalisen pääoman Bourdieu määrittelee myös ryhmäjäsenyydeksi, jossa olemassa olevilla ja potentiaalisilla resursseilla on enemmän tai vähemmän liittymäkohtia tuttavuus- ja arvostussuhteiden omaamiseen. Sosiaalistumisen kautta syntyvä kyky erojen ja samankaltaisuuksien hahmottamiseen sekä tietyn kentän toteutuneen kunnioituksen ja maineen hankkimiseen edellyttää sosiaalisen pääoman hallintaa. (Ruuskanen 2002, 16–17.)

Bourdieu (1985) näkee pääoman ensisijaisesti ominaisuutena ja resurssina ja näin ollen pääoman eri ulottuvuudet kuvastavat ihmisen eri ominaisuuksia. Taloudellinen pääoma viittaa esimerkiksi omaisuuteen, tuloihin ja virka-asemaan, kulttuurinen pääoma puolestaan käsittää tietoja, oppiarvoja ja saavutettua arvonantoa. Sosiaalinen pääoma käsittää henkilösuhteet eli sen, miten paljon ja millaisia suhteita henkilöllä ilmenee ja miten hyvin hän tuntee näissä tilanteissa vaadittavat käytöstavat. Pääoman eri muodot muotoutuvat osittain kasvatuksen ja perimän kautta, osin ne hankitaan toiminnassa muiden ihmisten kanssa. Ihmiset vahvistavat sosiaalisessa

maailmassa toimiessaan niitä ominaisuuksiaan ja sitä pääomaansa, jota kyseisellä kentällä toimittaessa pidetään kaikkein tärkeimpänä ja arvokkaimpana päämäärän saavuttamisen kannalta. Tulkitsen Bourdieun sosiaalisen pääoman olevan myös työssä tarvittavien menetelmien hallintaa ja kykyä keskustella asioista. Kiteytettynä sosiaalinen pääoma määrittyy resursseina, voimavaroina, suhteina ja niiden hallintana erilaisissa toimintaympäristöissä. (Bourdieu 1985, 11–12.)

Bourdieu (1985) kutsuu habitukseksi yksilön asenteisiin ja suhtautumistapoihin liittyvää järjestelmää, jossa yksilöt toimivat erilaisilla kentillä ja tällöin myös heidän pääomansa ja habituksensa toimivat kyseisen kentän pelisääntöjen mukaisesti ja niihin vaikuttaen. Mäkelä (1994) tulkitsee Bourdieun määrittelemän habituksen kiteytyvän yksilön sosiaalisesti tuotettuun olemukseen, jonka muotoutumiseen sekä yksilölliset että yhteisölliset asiat ovat olleet osaltaan vaikuttamassa. Habitus on näkyvätön perusta ja rakenne, joka tuottaa toimintaa ja muuttuu jatkuvasti. Habituksen tuottamaa on myös elämäntyyli, habitus on osa käyttäytymistä ja kentällä habituksen ja pääoman yhteistyöstä muodostuu käytäntö. Bourdieun tulkittiin pitävän tärkeänä käytännön teoriaa ja hän oli kiinnostunut siitä, miten asioita tehdään käytännössä. Mäkelän mukaan Bourdieun teoriassa valta ja sen tietynlainen rakenteellinen eriarvoisuus nähdään olevan eri tavoin läsnä kaikkialla yhteiskunnassa, esimerkiksi koulutuksen osalta koulujärjestelmän valtarakenteissa. Kielessä ja puhumisessa valta puolestaan ilmenee siinä, miten monella tavalla ihmiset voivat asioita ilmaista. Yhteiskunta muodostuu Bourdieun näkemyksen mukaan hallinnasta ja voimavaroista kamppailua käytävistä erilaisista kentistä. (Bourdieu 1985, 11–12; Mäkelä 1994, 243–269.)

3.2 Sosiaalisen pääoman elementit

Sosiaalista pääomaa on hyödynnetty moninaisissa ihmistieteellisissä tutkimuksissa. Esimerkiksi Rapeli (2017) näkee sosiaalisen pääoman koostuvan ihmisten välisistä yhteyksistä. Sosiaalinen pääoma vaikuttaa yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen kykyyn saavuttaa tavoitteensa jokapäiväisessä elämässä sekä rakentaa luontaista ja mukautuvaa joustavuutta kriiseistä selviämiseksi. Sosiaalinen pääoma on välttämättömyyttä yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen sietokyvyn rakentamiseksi, sietokyky ja sosiaalinen pääoma suojaavat kriiseissä ja katastrofitilanteissa. Ensisijaisen tärkeitä sosiaalisen pääoman elementtejä kriiseissä ovat Rapelin mukaan normit, luotettavuus, tiedot ja resurssit. Tiedot riskeistä ja riskien lieventämisestä lisäävät joustavaa palautumista ja jaetut sosiaaliset normit sekä luotettavuus helpottavat asianmukaista toimimista. Katastrofitutkimuksissa keskeisinä käsitteinä ilmenevät haavoittuvuus,

joustavuus ja sosiaalinen pääoma. Sosiaalinen pääoma yhdistää yksilöt sosiaalisina toimijoina sosiaalisiin rakenteisiin ja se on samalla tiiviissä yhteydessä haavoittuvuuksiin ja sietokykyyn. Kivelä (2012) tarkastelee keski-ikäisten perheenäitien elämäntulon valintoja tutkivassa väitöskirjassaan sosiaalista pääomaa. Sosiaalisen pääoman säilymisen kannalta Kivelä tulkitsee keskeiseksi sen jatkuvan vaalimisen ja uudelleen ansaitsemisen erilaisissa, vaihtuvissa tilanteissa. Sosiaalisen pääoman arvo muotoutuu toimijoiden välisissä vaihtosuhteissa ja vuorovaikutuksessa toisin kuin taloudellinen ja kulttuurinen pääoma, jotka ovat tietyllä tapaa pysyvämpiä. (Rapeli 2017, 26–38; Kivelä 2012, 18.)

Mäkelä & Ruokonen (2005) näkevät hyvää tiedonkulkua, luottamusta ja yhteiskunnan toimintakykyä tukevat sosiaaliset rakenteet osana sosiaalista pääomaa. Yhteiskunnan toimintakykyyn vaikuttavaa sosiaalista pääomaa ovat ryhmien ja yksilöiden välisen yhteistyön, toimintojen koordinoinnin sekä jäsenten yhteisöltä saaman vastavuoroisen sosiaalisen tuen parantaminen. Sosiaalinen pääoma pitää sisälleen muun muassa vuorovaikutukseen, normeihin, sosiaalisiin verkostoihin, toiminnan ennustettavuuteen sekä ryhmäidentiteettiin liittyviä tekijöitä. Mäkelä & Ruokosen mukaan tärkeimmissä sosiaalisen pääoman teorioissa luottamus on yksi keskeinen käsite ja inhimillisen toiminnan edellytys. Sosiaalisessa pääomassa tärkeää on myös vastavuoroisuuden velvoite ja informaation kulku sekä luotettavuus. Melin (2010) tulkitsee sosiaalisen pääoman puolestaan sisältävän rahan tavoin lupauksen. Yksilöillä ja yhteisöillä on sitä paremmat edellytykset edistää omia tavoitteitaan mitä enemmän heillä on sosiaalista pääomaa. Toisiinsa vastavuoroisesti kytkeytyvää luottamusta ja sitoutumista Melin pitää sosiaalisen pääoman tärkeinä elementteinä. (Mäkelä & Ruokonen 2005, 21–29; Melin 2010, 564–566.)

Ruuskanen (2002) korostaa ihmisten toimintaa helpottavan ja hyvinvointia lisäävän lähiyhteisön sosiaalisen tuen, luottamuksellisten suhdeverkostojen ja naapurivuon tärkeyden näyttäytyvän sosiaalisen pääoman keskusteluissa. Jokivuori (2005) jatkaa avaamalla sosiaalisen pääoman käsitettä anglosaksisen tutkimusperinteen mukaisesti kollektiivisena resurssina, jossa jonkin yhteisön jäsenten välisellä yhteistyöllä ja luottamuksen syntymisellä on tärkeä jalansija. Hjerppe (2005) puolestaan pitää sosiaalista pääomaa tuottavana, koska se helpottaa ihmisten välistä kanssakäymistä. Hjerppe luonnehtii sosiaalisen pääoman mittaamista pulmalliseksi ja usein sitä on pyritty mittaamaan ihmisten keskinäisen luottamuksen määrän avulla. Lähtökohtana hän pitää sitä, että sosiaalisen pääoman määrä lisääntyy ihmisten keskinäisen luottamuksen kautta. (Ruuskanen 2002, 6; Jokivuori 2005, 9; Hjerppe 2005, 110–111.)

Kiili (2006) määrittelee lasten osallistumisen voimavaroihin liittyvässä väitöskirjassaan sosiaaliset voimavarat lasten keskinäisiksi sekä lasten ja aikuisten välisiksi sosiaalisiksi suhteiksi ja lähiyhteisöjen toimivuudeksi. Lasten osallistumiseen tarvittavista sosiaalisista voimavaroista tärkeinä tässä näyttäytyvät erilaiset ryhmät ja monipuolinen yhteistyö. Kiili nostaa tarkasteluun pääoman ja voimavarojen käsitteiden vaikeuden ja niiden päällekkäisen käyttämisen. Tätä samaa haastetta olen myös omassa tutkimuksessani paljon pohtinut ja pyrkinyt hahmottamaan näiden käsitteiden eroavaisuuksia. Korkiamäki (2013) on tutkinut väitöskirjassaan sosiaalista pääomaa nuorten vertaissuhteissa ja määritellyt sen nuorten vertaissuhteissa rakentuviksi sosiaalisiksi voimavaroiksi. Korkiamäki määrittelee sosiaaliset voimavarat yleisesti ottaen yksilön toimintaedellytyksiä ja hyvinvoinnin mahdollisuuksia parantaviksi, positiivisiksi asioiksi. Käytännön näkökulmasta sosiaalinen pääoma kytkeytyy nuorten arkiseen vuorovaikutukseen kuten ymmärtämiseen, neuvottelemiseen ja sosiaalisen pääoman kuten sosiaalisen tuen ja sosiaalisen kontrollin vaalimiseen. Sosiaalinen pääoma näyttäytyy Korkiamäen mukaan myös emotionaalisenä tukena, toiminnallisina resursseina sekä osallisuuden positioina ja näitä ammattilaisten ja asiantuntijoiden tulisi olla valmiita tunnistamaan erilaisissa yhteisöissä. (Kiili 2006, 39, 88–89; Korkiamäki 2013, 54–57, 191.)

Alanen & Siisiäinen (2011) ovat hyödyntäneet Bourdieun pääomateoriaa Keski-Suomessa, Lievestuoreella toteutetussa "Resurssit, paikallisuus ja elämäntilanne" -hankkeen tutkimuksessa. Bourdieun määrittelemä kenttä muotoutuu tässä tapauksessa yhden paikkakunnan ja sen asukkaiden näkökulmien ja asemien kautta rakentuvana sosiaalisena tilana. Yhteiskunnan nähdään koostuvan useista toisistaan erillisistä toiminta-alueista, kentistä, joilla on omat sääntönsä. Vuorisalo (2013) on toteuttanut väitöskirjansa edellä mainitusta hankkeesta ja hän on määritellyt Bourdieun teoriassa kentän kuvaavan sosiaalista tilaa ja yhteiskunnan rakenteita. Tulkitseen Vuorisalon väitöskirjan pohjalta erilaisten kenttien muodostuvan toimijoiden aktiivisuuden ja sosiaalisen toiminnan kautta. Vuorisalon mukaan toimijoiden sijoittumista sosiaaliseen tilaan voidaan tarkastella pääomakäsitteen avulla ja edellytykset toimijan kentällä osallistumiseen ja menestymiseen luodaan pääomien avulla. Pääoma nähdään tässä voimavarana sosiaaliseen toimintaan osallistumiselle, jossa keskeisiä ovat toimijan sosiaaliset suhteet ja verkostot. (Alanen & Siisiäinen 2011, 16–17; Vuorisalo 2013, 18–23.)

Siisiäinen (2005) tarkastelee sosiaalista pääomaa Bourdieun teoriaan pohjautuen ja puhuu kentistä mahdollisuusrakenteina tai mahdollisuuksien sosiaalisina tiloina, jollaisina tulkitseen myös koronapandemian poikkeusolojen olevan. Poikkeusolojen tuomat muutokset sosiaalihuollon työn toteuttamiseen pakottivat etsimään

uusia, mahdollisia toimintatapoja asiakkaiden tukemiseksi ja auttamiseksi. Siisiäinen korostaa pääomassa piilevän tavoitteellisuutta, tarkoituksellisuutta ja pyrkimystä tiettyyn suuntaan kuten muutokseen ja kehitykseen. Hän tarkentaa sosiaalisen pääoman kiteytyvän erilaisten sosiaalisten velvollisuuksien ja oikeuksien ja näitä ylläpitävien muodollisten ja epävirallisten suhdeverkostojen kautta. Sosiaalisessa pääomassa keskeinen sija on vuorovaikutuksella, keskinäisellä tuntemisella ja tunnustuksen saannilla, jotka ovat sidoksissa ryhmään kuulumisessa ja sen ominaisuudessa. Siisiäisen mukaan sosiaalinen pääoma eroaa muista pääomalajeista erityisesti siinä, että se usein esitetään intresseistä vapaaksi eli siihen eivät lahjanvaihdon säännöt päde vaan sen olemassaolo toimijoiden välillä riippuu vuorovaikutuksesta. Samanveroisen taloudellisen tai kulttuurisen pääoman omistuksella saattaa hänen mukaan olla hyvinkin erilaisia vaikutuksia, jolloin joidenkin ryhmien menestyksen taustalla selittävänä tekijänä voi näyttäytyä sosiaalisen pääoman hallinnan erilaisuus. (Siisiäinen 2005, 89–102.)

3.3 Tutkimuksen käsitteenä sosiaaliset voimavarat

Hyödynnän tutkimuksessa empiirisenä, analyttisenä käsitteenä ensisijaisesti sosiaalisten voimavarojen käsitettä. Tämän tutkimuksen laajuuden puitteissa ja käyttämälläni aineistolla poikkeusolojen sosiaalialan työn kenttäanalyysia ei ole mahdollista toteuttaa. Pääoma analyttisenä käsitteenä tarkoittaisi sitä, että analyysissa tulisi tarkastella sosiaalialaa kenttänä, ja ottaa fokukseseen kentän eri toimijat, heidän väliset suhteet ja heillä olevat voimavarat. Näistä olisi vasta analyysin avulla mahdollista tunnistaa sellaisia sosiaalisia voimavaroja, joiden voidaan tulkita olevan tällä kentällä pääomaa, toisin sanoen bourdieulaisittain erityisen arvokkaita voimavaroja kyseisen kentän toimijoille. Tällainen analyysi edellyttäisi laajaa ja monipuolista aineistoa. Tästä syystä käytän sosiaalisten voimavarojen käsitettä, joka mahdollistaa tutkimuksessa käyttämäni kirjoitusaineiston analysoinnin. Sosiaaliseen pääomaan liittyvät tutkimukselliset keskustelut ja havainnot ovat kuitenkin ohjanneet analyysia ja toimineet minulle inspiraation lähteenä, sillä tutkimuskirjallisuudessa niihin viitataan usein.

Tutkimuksessa käyttämäni käsitteet sosiaalinen pääoma ja sosiaaliset voimavarat ovat käsitteellisesti eri asioita. Sosiaalinen pääoma toimii tutkimuksessani orientoivana käsitteenä, jota olen määritellyt tieteellisen teorian ja aiempien tutkimusten kautta ja näiden pohjalta analysoin tutkimukseni aineistossa ilmeneviä sosiaalisia voimavaroja. Sosiaalihuollon asiakastyössä keskinäinen ja kohtaava vuorovaikutus luo mahdollisuuden keskustella vaikeistakin asioista. Ammatillisuudessa korostuvat

sosiaalihuollon työssä tarvittavien erilaisten menetelmien hallinta. Asiakassuhteen hoitamiseen ja ammatillisuuden hyödyntämiseen liittyvien sosiaalisten voimavarojen tulkitsen muotoutuneen usein jo pidemmän ajan kuluessa. Asiakkaan ja työntekijän välinen yhteistyö on saattanut jatkua vuosia ennen koronapandemiaa ja asiakassuhteeseen on jo mahdollisesti muotoutunut toimivia työmenetelmiä. Ammatillisuuden näen vahvistuvan erityisesti työkokemuksen ja sen tuoman tietotaidon kautta, myös lisäkoulutukset kehittävät ja syventävät ammatillisuutta. Näitä tekijöitä pidän huomionarvoisena asiana oman tutkimukseni analysoinnissa, koska jo ennen koronapandemiaa muotoutuneet sosiaaliset voimavarat ovat merkittävä vahvuus koronapandemian aikaisesta sosiaalihuollon työstä selviytymisessä.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa käyn läpi tutkimukseni toteutukseen kuten tutkimustehtävään ja tutkimuskysymyksiin sekä tutkimusaineistoon liittyviä asioita. Lisäksi taustoitan tutkimuksessa käyttämäni analyysimenetelmää, sisällönanalyysia. Käytän aineistolähtöistä sisällönanalyysia tulkitessani poikkeusolojen sosiaalihuollon työtä ja teoriaohjaavaa sisällönanalyysia selvittäessäni henkilöstön merkittävimpiä sosiaalisia voimavaroja poikkeusolojen sosiaalihuollon työstä selviytymisessä. Avaan tässä luvussa myös tutkimuksen analyysin etenemistä sekä pohdin tutkimukseni luotettavuutta ja eettisyyttä.

4.1 Tutkimustehtävä ja -kysymykset

Sosiaalityö muuttui koronapandemian ja sen aiheuttamien poikkeusolojen myötä keväällä 2020. Tutkimukseni tavoitteena on saada tietoa siitä, millaista poikkeusolojen sosiaalihuolto ammattilaisten kuvaamana on. Tutkin myös sitä, mitkä sosiaalihuollon henkilöstön sosiaaliset voimavarat olivat merkityksellisiä ja miten niitä hyödynnettiin työstä selviytymisessä koronapandemian poikkeusoloissa. Tutkimukseni konteksti sijoittuu erityisesti koronapandemian alkuvaiheen poikkeusoloihin ja sen vaikutuksiin sosiaalihuollon työssä. Tutkin sosiaalihuollon eri palvelutehtävien henkilöstön kirjoituksia heidän selviytymisestään poikkeusolojen vuoksi muuttuneessa työssään.

Tutkimuskysymykset ovat:

- Millaista on poikkeusolojen sosiaalihuolto ammattilaisten kuvaamana?
- Mitkä henkilöstön sosiaaliset voimavarat olivat merkityksellisiä ja miten niitä hyödynnettiin koronakevään poikkeusolojen työstä selviytymisessä?

4.2 Tutkimusaineisto

Tutkimukseni aineisto koostuu Huoltaja-säätiön Sosiaalihuollon työ korona-ajassa - kirjoituskilpailuun palautetuista 22 kirjoituksesta. 11.5. - 5.8.2020 välisenä aikana järjestettyyn kirjoituskilpailuun osallistui eri puolella Suomea sosiaalihuollon tehtävissä työskenteleviä henkilöitä. Sosiaalihuollon kehittämistä ja sosiaalialan ammatti-

laisten osaamis- ja tietopohjaa vahvistava sekä sosiaalialan julkaisu- ja tiedotustoimintaa harjoittava Huoltaja-säätiö on perustettu vuonna 1953. Huoltaja-säätiön tehtäviin kuuluu asiantuntijaseminaarien järjestäminen, palkintojen ja apurahojen jakaminen sekä yhteistyö niin kansallisten kuin kansainvälisten kumppaneiden kanssa. Kirjoituskilpailulla haluttiin nostaa esille ja tuoda näkyväksi sosiaalihuollon työtä korona-aikana. Kirjoituskilpailun arvosteluraati valitsi palkittavat ja kunniamaininnan saaneet kirjoitukset painottaen sisällön lisäksi kirjallista elävyyttä ja apua tarvitsevan asiakkaan läsnäolon huomioimista kirjoituksissa. (Huoltaja-säätiö 2020.)

Huoltaja-säätiön Sosiaalihuollon työ korona-ajassa -kirjoituskilpailuun osallistuneilla oli mahdollisuus kirjoituksissaan kuvata koronaviruspandemian vaikutusta sosiaalihuollossa tehtävään työhön ja asiakkaisiin. Kirjoituskilpailussa keskeistä oli nostaa esille oman työn muutokset aiempaan verrattuna keskittyen vaikkapa yhteen hetkeen, työpäivään, viikkoon tai kuukauteen. Vaihtoehtoisesti osallistujilla oli myös mahdollisuus valita jokin muu näkökulma työn muutosten esittelyyn. Kirjoitusten aiheet kohdentuivat monipuolisesti sosiaalialalla tehtävään ja koronapandemian alkuvaiheen aiheuttamien poikkeusolojen muuttamaan työhön eri puolella Suomea. Kirjoitukset käsittelivät muun muassa gerontologista sosiaalityötä, lastensuojelua, vammaissosiaalityötä, työikäisten palveluita, kotoutumispalveluita, taloussosiaalityötä, mielenterveys- ja päihdepalveluita, kuraattoripalveluita sekä sosiaali- ja kriisipäivystystä. (Huoltaja-säätiö 2020.)

Huoltaja-säätiön Sosiaalihuollon työ korona-ajassa -kirjoituskilpailun verkossa julkaistavia kirjoituksia voidaan hyödyntää tutkimuskäytössä. Kirjoitukset ovat saatavilla verkosta: <https://www.huoltaja-saatio.fi/category/koronakk/>. Kirjoitusaineiston kokonaislaajuus on noin 40 sivua. Lyhimmän tekstin laajuus on yksi sivu ja pisin kolme sivua, keskimäärin tekstin ovat noin kahden sivun laajuisia. Olen tulostanut kirjoituskilpailun julkaistut kirjoitukset tutkimukseni aineistoksi edellä olevasta Huoltaja-säätiön verkko-osoitteesta ja käsittelen sekä säilytän aineistoa tulosteina. Tutkimuksessani tarkastelen näitä sosiaalihuollon tehtävissä työskentelevien henkilöiden kirjoituksia omasta työstään ja työssä selviytymisestään koronapandemian alkuvaiheen poikkeusoloissa. Poikkeusolojen aikaisesta työstä selviytymistä tarkastelen erityisesti kirjoituksista nousevien sosiaalisten voimavarojen käsitteen kautta. Tulkitsen määrittelemieni sosiaalisten voimavarojen avulla sitä, mitkä voimavarat näyttäytyivät merkityksellisinä ja miten työntekijät hyödynsivät näitä sosiaalisia voimavaroja työstä selviytymisessään. Tutkimuksen aineisto on suhteellisen pieni, mutta käsittää melko kattavasti sosiaalihuollon eri palvelutehtäviä. Kirjoituskilpailuun on osallistunut sosiaalihuollon tehtävissä työskenteleviä henkilöitä, joille kir-

joittaminen on oletettavasti luonteva tapa avata omia kokemuksia työstään koronakevään 2020 poikkeusoloissa.

4.3 Aineiston analyysi

Aineisto osoittautui hyvin mielenkiintoiseksi sosiaalihuollon työn monipuolisuuden esiin tuojaksi ja aloittelevana tutkijana koin kiinnostavien asioiden rajaamisen hie-
man haasteelliseksi. Tutkimuksen edetessä rajaamisen välttämättömyys konkretisoitui ja aineistoa useaan kertaan läpikäymällä sieltä oli löydettävissä tutkimuksellisesti keskeiset ja ratkaisevat näkökulmat. Kiviniemi (2018) korostaa rajaamisen välttämättömyyden tärkeyttä ja nostaa esille juuri aloittelevan tutkijan halukkuuden esitellä kaikki tutkimuksessa esiin tulevat mielenkiintoiset ideat. Ensimmäisiä kertoja aineistoa läpikäydessäni eläydyin suuresti kirjoittajien kokemuksiin, mikä vaikeutti rajaamista. Tutkimusta tutkijan roolissa tehdessäni ymmärsin Ronkaisen ym. (2011) korostaman aloittelevan tutkijan hankaluuden muistaa sen, että aineisto ja tutkijan kokemukset eivät ole samoja. Ronkainen ym. tarkentavat tieteellisen tutkimuksen yhtenä kriteerinä olevan perusteltavuuden edellyttävän jäsenysten ja luokittelujen esille nostamista. Tutkimuksen edetessä huomaan selkeästi asioiden jäsenyvän ja saan poimittua aineistosta juuri tämän tutkimuksen kannalta olennaiset asiat ja tutkimus tuntuu valmistuvan. Eskola (2018) pitää tärkeänä juuri tätä, että jossain vaiheessa tutkija osaa laittaa työlleen pisteen ja päättää, että tämä työ on nyt valmis. (Kiviniemi 2018, 76; Ronkainen ym. 2011, 122; Eskola 2018, 212, 228.)

Tutkimukseni analyysimenetelmänä sosiaalihuollon koronapandemian alkuvaiheen poikkeusolojen työtä analysoidessani käytän aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Työstä selviytymistä tukevia sosiaalisia voimavaroja tulkitseen puolestaan teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla. Sisällönanalyysissa analysoitavaksi aineistoksi soveltuu laajasti erilainen kirjallinen, myös strukturoimaton materiaali. Analyysi etenee aineiston ehdoilla ja aineiston tehtävänä on tutkittavan ilmiön kuvaaminen. Analyysin avulla tutkittavasta ilmiöstä luodaan sanallista ja selkeää kuvausta. Teoriaohjaavassa analyysissa ilmiöstä jo tiedettyihin seikkoihin pohjautuvat käsitteet tuodaan valmiina, kun aineistolähtöisessä teorettiset käsitteet luodaan aineistosta käsin. Teoriaohjaavassa analyysissa teoria voi toimia teorettisten kytkentöjen kautta apuna eikä analyysi siten pohjaudu suoraan teoriaan. Teoriaohjaavassa analyysissa puhutaan usein abduktiivisesta päättelystä, jossa tutkijan ajatteluprosessissa ilmenee aineistolähtöisyyden ja valmiiden mallien käsittely. Aineiston hankinta on aineistolähtöisessä ja teoriaohjaavassa analyysissa vapaata sen suhteen, mitä tietoa tutkittavasta ilmiöstä on jo saatavissa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 109–133.)

Puusa (2020) korostaa laadullisen tutkimuksen analyysissä avoimuutta, systemaattisuutta, perusteltavuutta ja tarkistettavuutta. Ensisijaisena tehtävänä tutkijalla on pyrkimys kokonaisuuden hahmottamiseen sekä havaintojen ja johtolankojen tulkitsemiseen yhdistämällä niitä uskottavaksi ja perustelluksi kokonaisuudeksi. Tutkimusaineistoa läpikäydessäni kokonaisuuden hahmottaminen vaati useita lukukertoja, joiden pohjalta tutkimukseen valitsemieni tutkimusmetodin ja teoreettisen viitekehysten ohjaamat olennaiset havainnot alkoivat muotoutumaan. Tutkimuksen tulkinnoissa Puusan mukaan keskeistä on jäljitettävyyden ja käytetyn metodin kuvaus ja nämä edellyttävät luotettavaa ja systemaattista analysointia. Aloittelevana tutkijana painotin itselleni tutkimuksen johdonmukaisuuden ja luotettavuuden kannalta olennaisena sitä, että osaan tulkita ja analysoida aineistoa asettamieni tutkimuskysymysten ja teoreettisen viitekehysten mukaisesti. (Puusa 2020, 145–147.)

Aloitin tutkimukseni analyysin kirjoituksista koostuvan aineiston huolellisella läpikäymisellä. Luin ensin kaikki 22 kirjoitusta kertaalleen läpi saadakseni aineistosta jonkinlaisen kokonaiskuvan. Sen jälkeen ryhmittelin aineiston sosiaalihuollon eri palvelutehtävien mukaisiin alaluokkiin kuten lastensuojeluun, vammaistyöhön, vanhustyöhön, kotoutumispalveluihin, mielenterveys- ja päihdetyöhön sekä sosiaalipäivystykseen. Pääkäsitteiden muodostamiseksi poimin alaluokista tutkimukseni kannalta olennaiset kirjoitukset, joihin tein tarvittavia merkintöjä käyttäen eri värejä. Olennaisina kattoteemoina aineistossa näyttäytyvät koronapandemian ja poikkeusolojen tuoma turvattomuus sekä digitaalisuuden tuomat muutokset sosiaalihuollon työn hoitamisessa. Aineistossa henkilöstön työssä selviytymistä tukevia, merkityksellisiä sosiaalisten voimavarojen kokonaisuuksia on neljä eli vastavuoroisuus, luottamus, sitoutuminen sekä joustavuus ja sinnikkyys. Näistä vastavuoroisuus ja luottamus kytkeytyvät selkeästi turvallisuuden tunteen vahvistamiseen. Työhön sitoutuminen sekä joustavuus ja sinnikkyys ovat tärkeitä voimavaroja koronapandemian ja poikkeusolojen vuoksi muuttuneesta työstä selviytymisessä. Aineiston sosiaaliset voimavarat edustavat näin ollen hieman eri näkökulmia, joten päädyin jakamaan voimavarat sekä asiakassuhteeseen kuuluviin että ammatillisuuden tukena oleviin voimavaroihin. Analyysissä tarkastelen vastavuoroisuutta ja luottamusta asiakassuhteen sosiaalisina voimavaroina. Ammatillisuuteen kuuluvina voimavaroina ovat puolestaan merkitykselliseen työhön sitoutuminen sekä joustavuus ja sinnikkyys työn muutoksissa. Tutkimustulosten analysoinnissa käytän myös suoria aineistolainauksia apuna aineiston ja teorian välisen vuoropuhelun todentumiseksi.

4.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettinen pohdinta

Laadullinen tutkimus pohjautuu kolmeen käsitteeseen eli uskottavuuteen, luotettavuuteen ja eettisyyteen. Laadullisen tutkimuksen uskottavuuden osalta punnittavaksi tulee muiden hyväksyntä tutkimustulosten todenperäisyydestä ja luottamuksesta liittyen aineistonkeruun asianmukaisuuteen ja huolelliseen analysointiin. Tutkimuksen luotettavuudessa tarkasteluun nousee tutkijan uskottavat perustelut ja lukijan vakuuttelu tutkijan omasta ammattitaidosta tutkimuksen jokaisessa vaiheessa. Tutkimuksen eettisyydessä puolestaan korostuu tutkijan eettisten periaatteiden noudattaminen tutkimusta tehdessään. Tutkimus ei missään vaiheessa saa vaarantaa tai aiheuttaa haittaa tutkimuksen kohteena oleville tai muille tutkimukseen liittyville tahoille. Eettisyydessä keskeisenä tavoitteena on pyrkimys saada sen kohteena oleville ihmisille hyviä asioita aikaan. (Juuti & Puusa 2020, 175.)

Laadukkaassa tutkimuksessa korostuvat huolellisuus, systemaattisuus, asiantuntevuus ja argumentointi. Yhteistä kaikille tutkimuksille on tieteen tekemisen yleisten kriteerien kuten kriittisyyden, objektiivisuuden ja kommunikoitavuuden pätevyys. Tutkimuksesta tulee olla nähtävissä sen keskeiset lähtökohdat, ratkaisut ja toimintatavat perusteluineen ja toteutuksineen. Vaade yleisestä kommunikatiivisuudesta arvioi tutkimuksen toteuttamista vähintään ratkaisujen loogisuuteen, tutkijan refleksiivisyyteen ja toteutuksen huolellisuuteen liittyvien seikkojen pohjalta. Tutkimuksen laadussa on pohjimmiltaan kyse toiminnasta tutkijana ja tutkijalta laadukkuus edellyttää jatkuvaa oman toiminnan ja asioiden tarkistamista, kysymistä, ajattelemista, teoretisointia ja kyseenalaistamista. (Ronkainen ym. 2011, 138.) Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2012) ohjeessa korostetaan hyvän tieteellisen käytännön keskeisinä lähtökohtina rehellisyyttä sekä yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta tulosten arvioinnissa, tallentamisessa ja esittämisessä. Ohjeissa painotetaan lisäksi tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisia ja eettisesti kestäviä menetelmiä sekä avoimuutta ja vastuullisuutta tutkimustuloksia julkaistaessa. Olennaista on myös asianmukainen viittaaminen toisten tutkijoiden julkaisuihin kunnioittaen näin heidän tekemää työtä ja saavutuksia. (TENK 2012, 6.)

Kirjoituskilpailun kutsussa on kerrottu kirjoitusten julkaisemisesta Huoltajäsäätiön verkkosivuilla sekä mahdollisesti erillisenä toimitettuna julkaisuna. Lisäksi kutsussa on kerrottu mahdollisuudesta hyödyntää verkossa julkaistavia kirjoituksia tutkimuskäytössä. Suostumus aineiston käyttöön on tullut kirjoituskilpailun kutsun kautta eikä minun ole tarvinnut kysyä tutkimuslupaa aineiston käytölle tutkimukseni. Kirjoituskilpailuun osallistuminen on ollut vapaaehtoista ja kirjoittajat ovat

tienneet kirjoittavansa julkista tekstiä. Koska aineisto on julkista, niin käytän myös suorissa otteissa sitä nimeä tai nimimerkkiä, jonka kirjoittaja on kirjoituskilpailuun antanut. Kirjoituskilpailun kutsu on tutkielmani liitteenä (liite 1). Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisun (3/2019) mukaan ihmistieteellisessä tutkimuksen eettiset periaatteet ohjaavat tutkijaa kunnioittamaan "tutkittavien henkilöiden ihmisarvoa ja itsemääräämisoikeutta" sekä huomioimaan perustuslain (1999/731, 6-23 §) mukaisten oikeuksien kuuluminen kaikille. Eettisten periaatteiden mukaan tutkijan on toteutettava tutkimuksen niin, ettei siitä aiheudu merkittävää riskiä, vahinkoa tai haittaa tutkimuksen kohteena oleville ihmisille, yhteisöille tai muille tahoille. (TENK 3/2019, 7.)

Olen kiinnittänyt tutkimuksessani huomiota eettisyyteen ja luotettavuuteen suunnittelemalla, toteuttamalla ja raportoimalla tutkimukseni mahdollisimman hyvin. Tärkeänä huomioitavana asiana tutkimuksen tulosten luotettavuuden, eettisyyden ja yleistettävyyden kannalta pohdin aineistona käyttämäni kirjoitusten ja niiden kirjoittajien valikoitunutta joukkoa. Koronapandemia alkuvaiheen poikkeusoloineen ja rajoitustoimineen aiheutti erilaisia muutoksia sosiaalihuollon työhön muun muassa asiakastapaamisten vaikeutumisen sekä etätyöskentelyn myötä. Saattaa olla, että koronakevään muuttuneessa tilanteessa kovin suuria haasteita ja ongelmia työssään kohdanneet sosiaalihuollon työntekijät eivät ole kirjoituskilpailuun osallistuneet. Tutkimustulokset osoittavat tähän kirjoituskilpailuun osallistuneiden kirjoittajien näkemyksiä sosiaalihuollon työstä ja siitä selviytymisestä koronapandemian alkuvaiheen poikkeusoloissa eivätkä tulokset ole välttämättä yleistettävissä. Tutkimukseni koronapandemian alkuvaiheen eli kevään 2020 poikkeusoloista ja sosiaalihuollon työstä selviytymisestä on aiheena uusi ja lähdemateriaali sekä saatavilla oleva tutkimustieto siltä osin tuoretta. Tutkimusaihe kiinnostaa suuresti ja riittävän ja tutkimukseni kannalta relevantin lähdemateriaalin saatavuus vaikuttaa hyvältä. Tutkimukseni sijoittuu ajallisesti tiettyyn ajanjaksoon eli kevääseen 2020 ja tämän vuoksi pidän tärkeänä, että tutkimukseni valmistuu vuoden 2021 aikana.

5 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni tuloksia sosiaalihuollon työstä koronakevään poikkeusoloissa ja tulkitsen henkilöstön työstä selviytymistä aineistossa näyttäytyvien merkityksellisimpien sosiaalisten voimavarojen kautta. Tähän lukuun kuuluvat olennaisesti myös kirjoittajien teksteistä tuodut suorat lainaukset. Etenen tutkimuksessani siten, että analysoin tutkimustulosten ensimmäistä alalukua eli koronakevään 2020 poikkeusolojen sosiaalihuollon työtä aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla. Sosiaalihuollon henkilöstön poikkeusolojen aikaisesta työstä selviytymistä eli toista ja kolmatta alalukua tulkitsen teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla käyttäen keskeisenä käsitteenä sosiaalisia voimavaroja. Sosiaaliin voimavaroihin olen teoriiaan, aikaisempaan tutkimustietoon ja tutkimuksen aineistoon pohjautuen määritellyt tutkimuksessani kuuluvaksi vastavuoroisuuden, luottamuksen, merkitykselliseen työhön sitoutumisen sekä joustavuuden ja sinnikkyuden työn muutoksissa. Analyysimenetelmänä sisällönanalyysi antaa Puusan (2020, 148, 151) mukaan väljänä metodisena viitekehyyksenä mahdollisuuden tarkastella aineistoa monipuolisesti tunnistuen sekä aineistolähtöisiä että teorialähtöisiä piirteitä. Tutkimuksen analyysia voidaan Puusan mukaan aloittaa aineistolähtöisesti ja edetä työn teoreettisesta viitekehyyksestä nousevan ohjaavan ajatuksen mukaisesti.

5.1 Sosiaalihuollon työ koronakevään poikkeusoloissa

Koronapandemian alkuvaiheen poikkeusolot maaliskuussa 2020 tuntuivat pysäyttävän maailman, kun erilaisia rajoitustoimenpiteitä jouduttiin koronaviruksen leviämisen estämiseksi ottamaan käyttöön. Kirjoitusaineiston analyysin mukaan sosiaalihuollon työhön muutoksia toi poikkeusolojen aiheuttama asiakkaiden tavoittamisen vaikeutuminen erityisesti haavoittuvimmassa asemassa olevien asiakkaiden kohdalla. Palveluita jouduttiin koronan vuoksi siirtämään etäpalveluiksi, jolloin asioiden hoitaminen kotoa käsin ja digitaalisesti osoittautui monille asiakkaille mahdottomaksi. Asiakkaiden elämä keskittyi poikkeusolojen aikana pääasiassa kotiin, kun lapset siirtyivät etäopetukseen ja vanhemmat etätyöskentelyyn. Myös alle kouluikäisiä lapsia hoidettiin kotona, kun päivähoitopaikkoja jouduttiin rajoitustoimien vuoksi sulkemaan. Analyysi osoittaa pelon ja epätietoisuuden mahdollisesta koronavirus-tartunnasta ja tartunnan levittämisestä aiheuttaneen lisähuolta sekä asiakkaiden että sosiaalihuollon henkilöstön arjessa. Terveysviranomaisien taholta ohjeistettiin koronavirukselta suojautumisessa kuten maskien ja suojavarusteiden käytössä sekä turvavälien huomioimisessa.

Poikkeusolot toivat luonnollisesti mukanaan suurta hämmennystä, epätietoisuutta ja ahdistusta niin asiakkaiden kuin sosiaalihuollon henkilöstön arkeen. Sosiaalihuollon työssä nopeasti muuttuvat tilanteet ja niihin reagointi ovat arkipäivää, mutta koronapandemian aiheuttamat poikkeusolot rajoitustoimineen olivat jotakin ennen näkemätöntä. Konkreettisesti poikkeusolot näkyivät liikenteen vähenemisenä ja osin jopa valtateiden autioitumisena, kun ihmiset joutuivat jäämään liikkumisrajoitusten vuoksi koteihinsa. Tiedotusvälineistä tulevat reaaliaikaiset uutislähetykset kertoivat karua kieltään taistelusta koronaviruksen leviämistä vastaan niin kotimaassa kuin ulkomailla. Aineiston kahdessa kirjoituksessa kuvataan sitä aavemaista tunnelmaa, jonka koronakevään poikkeusolojen aikana saattoi aistia, alla toisesta lainaus:

On kevättalvi 2020. Ajan keskellä peltoja ja koen olevani kuin tieteiselokuvassa. Yleensä vilkkaalla valtatiellä ei nyt näy muita autoja. Tien laidassa olevan huoltoaseman piha on autio. Katson taivaalle, näkyykö siellä ufoja. Havahdun radiosta alkavaan uutislähetykseen, joka alkaa uusilla koronaluvuilla. En ole elokuvassa vaan keskellä koronakevättä. Kirsi Sihvo

Aineiston viidessä kirjoituksessa käsitellään etäopetukseen siirtymistä ja sen muutoksia lasten, nuorten ja perheiden arkeen. Esille nousee etäopetukseen siirtymisen vuoksi sosiaalisten suhteiden väheneminen ja sitä kautta lisääntynyt eristäytyneisyys. Etäkouluun siirtyminen aiheutti haasteita, kun osaa lapsista ei tavoitettu ja koulunkäynti oli siten vaarassa keskeytyä, puhuttiin jopa etäkoulun myötä "kadonneista lapsista." Lastensuojelun sosiaalityö tuli opetushenkilöstön avuksi etsimään keinoja, joilla turvattaisiin koulunkäynnin jatkuminen syrjäytymisvaarassa olevien lasten ja nuorten kohdalla. Samanlaisia huolia Hietanen-Peltola ym. esittävät Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen (26/2020, 51) julkaisussa lasten, nuorten ja perheiden peruspalveluista koronakeväänä 2020. He toteavat epidemian kohdelleen eri alueita eri tavalla ja epidemian uhan aiheuttaneen osin myös palvelujen leikkaamista liian varhaisessa vaiheessa. Myös pelko koronatartunnasta aiheutti perheissä vastaanottoaikojen perumista tai palveluihin hakeutumattomuutta. Perheissä poikkeusolot rajoitukseineen aiheuttivat arkeen kuormitusta, kun alle kouluikäisten hoitaminen, kouluikäisten etäkoulu ja vanhempien etätö rytmittivät arkea totutuista rutiineista poiketen. Hietanen-Peltola ym. mukaan eri palvelujen osalta tuotiin esille huolta perheiden vuorovaikutusongelmista, parisuhteen ristiriidoista ja vanhemmuuden haasteista sekä ylipäättään arjen kaaoksesta.

Myös Paju (2020) esittelee Lastensuojelun Keskusliitto ry:n (2/2020) selvityksen pohjalta vastaavanlaisia tuloksia. Koronakriisin vaikutuksena suomalaisperheiden elämästä tuntui katoavan sujuvuuden kannalta keskeiset elementit. Tästä esimerkki-

nä kouluruokailun siirtyminen kotioloihin ja sen asettamat taloudelliset haasteet jo ennestään tiukassa taloustilanteessa eläville. Paju kiteyttää perheiden arjesta selviytymistä vaikeuttaneen elämää kannattelevien ihmisten ja palveluverkoston vetäytyminen joko kokonaan tai etävastaanottojen kautta tavoitettaviksi. Riippuvuutta konkreettisesta ja jatkuvasta ulkoisesta avusta oli etenkin rajoitustoimien myötä vaikea millään korvata. Perheissä ilmeni Pajun mukaan muun muassa yksinäisyyttä, stressiä, riitoja, pelkoa mielenterveyden kestämisestä, alkoholin käytön sekä perheväkivallan lisääntymistä. (Paju 2020, 37–38.) Vastaavanlaisia koronakriisin aiheuttamia haasteita ja turvattomuuden tunteita näyttäytyi perheiden elämässä myös oman tutkimukseni tuloksissa.

Aineiston yhdessä kirjoitelmassa tuodaan esiin havainto ja näkökulma, joka oli kirjoitusten kokonaisuudessa hieman poikkeava mutta tärkeä. Koronaviruksen aiheuttama tauti vaikutti kaukaiselta ja pieneltä uhalta päihdeikäyttäjän muutoin ongelmallisessa arjessa eikä korona tuntunut tuovan arkeen lisähuolta. Kirjoitelmasta poimittu lainaus kuvastaa sitä päihdeongelman aiheuttamaa tietämättömyyttä ympärillä olevan maailman tapahtumista ja siellä parhaillaan leviävästä vaarallisesta tartuntataudista, koronasta, jolta kukaan ei välttämättä ole turvassa:

*Tulkki puhuttelee kaveria tämän omalla kielellä. Herättää tämän hetkeksi eloon, tuka-
laan todellisuuteen. Koronakevääseen. Mitä se sitten onkaan. On hän kuullut sanan.
Korona – jossain kaukana kuulemma tauti tappaa. Pitääkö sitä pelätä täälläkin, näissä
luteiden valtaamissa nurkissa, noilla pillerinpyörittäjien saartamilla kaduilla? Ei niin
mitään pelättävää. Kuoleman kohtaa joka tapauksessa kaikki – jossain vaiheessa. Nina
Pietiläinen-Guillard, sosiaalityöntekijä*

Analyysin tulosten mukaan tiedottaminen ja yhteydenpito asiakkaisiin näyt-
täytyi sosiaalihuollon työssä haasteellisena, koska kaikilla asiakkailta ei välttämättä
ollut käytettävissään tarvittavia digitaalisia välineitä ja yhteyksiä tai osaamista nii-
den käyttämisessä. Asioiden hoitamista etäyhteyksillä saattoi vaikeuttaa ahdistus,
aloitekyvyttömyys, kieli-, luku- ja kirjoitustaidon puute, tulkkien saatavuuden on-
gelmat sekä haasteet suomalaisen kulttuurin ja palvelujärjestelmän tuntemuksessa.
Sosiaalihuollon työssä pikaisesti käyttöön otetut digitaaliset työmenetelmät ja etä-
työskentely vaativat myös henkilöstöltä enemmän aikaa ja jo ennestään kiireinen
työarki asetti ylimääräisen ajan löytymiselle haasteita. Sosiaalihuollon palveluiden
siirtyminen poikkeusoloissa osin etäpalveluiksi tai joidenkin toimintojen sulkeutu-
minen toi muutoksia työntekijöiden tehtäviin. Aineiston tuloksissa korostuu tiedot-
tamisen tärkeys palveluiden mahdollisista muutoksista ja uudelleenjärjestelyistä ko-
ronakevään poikkeusoloissa. Tiedottamisen suhteen tilanne kentällä oli haasteelli-
nen ja työntekijät toteuttivat joustavasti erilaisia keinoja tavoittaakseen ihmisiä ja
tiedottaakseen poikkeusolojen toimintatavoista. Epäselvyyttä vaikutti analyysin

mukaan aiheuttavan myös se, kuka tai mikä taho hoitaa tiedottamista ja huolehtii tiedotteiden kääntämisestä asiakkaiden kielille. Tiedottamisen ja yhteydenpidon haasteita koronakevään työssä kuvataan erityisesti kahdessa kirjoittelmassa:

"Kevästä 2020 tuli monella tapaa poikkeuksellinen. Kaikki tuntui pysähtyneen, mutta oma työ heikoimmassa asemassa olevien asiakkaiden parissa ei päättynyt, päin vastoin! Oman työni ohella siirryin tekemään muitakin tehtäviä sosiaalipalveluiden kentällä. Asiakaskohtaukset eivät kokonaan kadonneet, vaikka kaikilla muilla toimijoilla tuntui olevan luukut tiukasti kiinni. Monille asiakkaille kotiin jääminen ja asioiden hoitaminen sieltä käsin ei ollut mahdollista. Kohtasin työssäni niitä, jotka eivät verkko- tai puhelinasiointiin pystyneet. Ahdistuneita, aloitekyvyttömiä, kieli-, luku- ja kirjoitustaidottomia tai muuten vain yksin ongelmiensa kanssa jääneitä ihmisiä." Nimimerkki "Digimon"

"Ja mikä tärkeintä, miten pidämme asiakkaat kärryillä siitä, miten virukseen pitää suhtautua? Paikalliset koronatieotteet saatiin käännettyiksi asiakkaiden kielille toukokuussa. Pystytäänkö kaupungissamme organisoimaan uudet käännoistyöt, kun tilanne muuttuu? Pitäisikö meidän kotoutumispalveluiden työntekijöiden lähettää jälleen linkit näihin tiedotteisiin uusissa joukkotekstiviesteissä asiakkaille? Mitä pitää tapahtua, ennen kuin tiedottamisen tarve nähdään niin suureksi, että resurssit uuteen tiedotuskampanjaan järjestyvät?" Arja Liinamaa

Kirjoitelmissa korostuu myös se, että kaikesta huolimatta koronapandemia nähtiin kollektiivisena, yhteisenä huolena, josta selviämiseksi uskon ja toivon ylläpitämistä pidettiin sosiaalihuollon työssä tärkeänä.

5.2 Sosiaaliset voimavarat asiakassuhteessa

Tämän alaluvun keskiössä ovat asiakassuhteessa tärkeiksi määrittyvät sosiaaliset voimavarat ja seuraavassa alaluvussa tarkastelen erikseen ammatillisuuteen liittyviä sosiaalisia voimavaroja. Kirjoitusaineiston tuloksissa asiakassuhteen merkittäviä sosiaalisia voimavaroja ovat vastavuoroisuus ja luottamus, joita analysoin teoriaohjauksen sisällönanalyysin avulla. Koronakevään poikkeusoloihin liittyvässä tutkimukseni aineistossa vastavuoroisuus esiintyy selkeästi 12 kirjoituksessa ja luottamus 10 kirjoituksessa. Analyysin tulosten pohjalta voin yhteenvedona todeta, että vastavuoroisuus ja luottamus esiintyvät joko erikseen tai yhdessä asiakassuhteen tärkeinä sosiaalisina voimavaroina aineiston kirjoituksissa. Vastavuoroisuuteen ja luottamukseen kytkeytyy aineistossa myös muita sosiaalisia voimavaroja kuten arvostuksen, osallisuuden, turvallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemuksia sekä empatiaa ja myötätuntoa. Tämän vuoksi vastavuoroisuus ja luottamus merkittävinä asiakassuhteen sosiaalisina voimavaroina ovat tutkimuksessani tarkastelun keskipisteenä.

Kirjoitusaineiston analyysistä kuvastuu se, että jo ennen koronapandemiaa ja sen aiheuttamia poikkeusoloja asiakassuhteen muodostumisessa ja sen ylläpitämisessä vastavuoroisuuden ja luottamuksen rooli on ollut merkittävä. Poikkeusolojen asiakaskohtaamisten tärkeinä tukipilareina vastavuoroisuus ja luottamus tuntuivat entisestään vahvistuvan ja syventyvän ja siitä kautta muotoutuvan ikään kuin uudelleen. Vastavuoroisuus ja luottamus näyttävät kytkeytyvän vahvasti työntekijän ja asiakkaan väliseen kohtaamiseen ja olevan myös toimivan asiakassuhteen ydintä. Jokinen (2016) näkee vastavuoroisessa suhteessa tärkeänä molempien osapuolten, asiakkaan ja työntekijän kuulluksi tulemisen ja ajatusten yhdessä kehittämisen elementit. Ammatillinen auttamissuhde nojaa jaettuun asiantuntijuuteen, jossa olennaisina ominaisuuksina ovat osallisuus, kumppanuus ja dialogisuus. Yksi keskeisimmistä muutosprosessia edistävästä tekijöistä on asiakkaiden ja työntekijöiden mukaan vastavuoroisuuteen ja luottamukseen perustuva suhde. Hiitola ym. (2018) pitävät ammatillisessa auttamissuhteessa tärkeänä huomion keskittymistä profession mukaisen eettisen toiminnan toteuttamiseen, jossa pyrkimyksenä on kanssatoimijuus asiakkaan kanssa. Vuorovaikutukseen rakentuvassa suhteessa tärkeää on yhdessä pyrkiä luomaan pohja luottamuksellisen suhteen syntymiselle. Hiitola ym. mukaan keskeistä auttamissuhteissa on viime kädessä sosiaalisen tuen tarjoaminen ja yksilöasiakkaan tai yhteisön toimijuuden ja autonomian edistäminen. (Jokinen 2016, 142–143; Hiitola ym. 2018, 12–13.) Jokisen ja Hiitolan ym. ajatukset tukevat tutkimukseni tuloksia vastavuoroisuuden ja luottamuksen tärkeästä roolista asiakkaan ja työntekijän yhteistyössä sekä toimivassa asiakassuhteessa.

5.2.1 Vastavuoroisuus

Kirjoitusaineiston analyysi todentaa sitä, että sosiaalihuollon työssä ihmisten hyvässä ja aidossa kohtaamisessa vuorovaikutus ja vastavuoroisuus näyttäytyvät merkityksellisinä. Toisen ihmisen auttaminen vaikeassa elämäntilanteessa vaatii luottamusta, kunnioitusta ja ymmärtämistä. Poikkeusolot rajoitustoimineen asettivat haasteita asiakkaiden kasvokkaiseen kohtaamiseen ja oli etsittävä uusia keinoja, miten asiakkaita voidaan vastavuoroisesti kohdata. Törrönen (2016) viittaa Bourdieun näkemyksiin vastavuoroisuudesta, jossa tärkeää ihmisen hyvinvoinnille on toisten seurassa hyväksytyksi tulemisen tunne. Bourdieun tärkeän havainnon mukaan ihmisen etsiessä elämänsä tarkoitusta, ensiarvoisen tärkeää on, että hän kokee olevansa olemassa muille. Vastavuoroisuuden käsite pohjautuu sosiaalisen pääoman tutkimusperinteeseen ja vastavuoroisuus näyttäytyy ihmisten omakohtaista, koettua ja ulkoista hyvinvointia tavoittelevana neuvottelusuhteena. Bourdieun näkemyksen mu-

kaan vastavuoroisuuden symboliseen ulottuvuuteen sisältyy yksilöiden yhteisöllistä osallisuutta, olemassaolon oikeutusta ja hyväksyntää. (Törrönen 2016, 12–16.)

Analyysin tulokset osoittavat sen, miten sosiaalihuollon kentällä muun muassa sosiaalityön osaamisessa korostuu hyvän, aidon ja vastavuoroisen kohtaamisen merkitys apua tarvitsevalle ihmiselle. Tärkeimmät työkalut sosiaalihuollon työssä ovat kirjoitelma-aineiston analyysin perusteella kohtaminen, vuorovaikutus ja kommunikaatio. Vaikka hyvää kohtamista saattaa olla vaikea arvioida, jokainen tuntee itse, onko kohtaminen aito, hyvä ja luottamuksen arvoinen. Analyysi tarkentaa ammattitaitoisen ja hyvän kohtamisen antamia avaimia auttamiseen ja keskinäisen luottamuksen rakentamiseen, kohtamisen vaikutus laadukkaassa ja muutoksia aikaan saavassa sosiaalityössä on merkittävä. Thompson (2016) tutkimustulokset osoittavat, että vanhemmat ihmiset kaipaavat vastavuoroisuuden mahdollisuuksia elämässään henkisen hyvinvoinnin tueksi. Thompson korostaa merkittävänä vastavuoroisuuden ja sosiaalisen pääoman suhdetta, sosiaalinen pääoma tulisi hänen mukaansa ymmärtää apuna ja tukena olevana ihmisverkostona vaikeuksien aikana. Vastavuoroisuus on suhteessa vahvistuksen (engl. affirmation) käsitteeseen sekä merkityksen luomiseen, tarvitsemme muilta palautetta, jotta voimme tuntea itsemme hyväksi. Tätä kautta itsetunto ja arvostus nousevat ja Thompson puhuu myös resilienssin vahvistumisesta. Kjørstad (2017) pitää vastavuoroisuuden normia periaatteessa eettisenä, universaalina normina, joka liittyy ihmisen vuorovaikutuksen koko laajuuteen. Vastavuoroisuus on keskeinen osa ihmisten välistä suhdetta, joka yleisellä tasolla tarkoittaa molemminpuolisia oikeuksia ja velvollisuuksia. Alexander (2009) viittaa sosiaalityöntekijöiden kykyyn huolehtia, luoda ja hallita läheisyyden tasojen vaihtelua kussakin asiakassuhteessa. Hän puhuu vastavuoroisuudesta sekä identiteetin ja inhimillisen kehityksen keskinäisestä riippuvuussuhteesta kaikissa ihmisten välisissä suhteissa. (Thompson 2016, 341–355; Kjørstad 2017, 630–639; Alexander 2009, 5–22.)

Kirjoitusaineiston tulokset todentavat sitä, että elämä keskellä poikkeusoloja lisäsi kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevien asiakkaiden turvattomuuden ja avuttomuuden tunteita sekä pelkoa. Aineiston kolmessa kirjoituksessa turvattomuuden tunteen lisääntyminen kulminoitui kasvavaan uhkaan lähisuhdeväkivallasta, kun elämä liikkumisrajoitusten vuoksi keskittyi enenevässä määrin kotiin. Puhutaan turvavälien tärkeydestä, mutta arjen turvattomissa elämäntilanteissa turvavälien merkitys katoaa. Sen sijaan tarvitaan kipeästi juuri vastavuoroista kohtamista lievittämään pelkoa ja tuomaan arkeen edes vähän turvallisuuden tunnetta. Analyysi osoittaa, että vastavuoroinen kohtaminen ei aina ole pelkästään sanoja vaan myös halaaminen on tärkeä kehoon ja mieleen vaikuttava kohtamisen tapa, joka antaa

vaikeaan tilanteeseen turvallisuuden tunnetta. Vastavuoroinen kohtaaminen on siis kokonaisvaltainen, myös kehollinen tila, jota työntekijöiden on jatkuvasti arvioitava punniten kosketuksen haittoja ja hyötyjä, etenkin kun arki on rajoitusten jatkuvaa huomioimista. Poikkeusolojen rajoitusten myötä vaatimus turvavälien säilyttämisestä loi työntekijän ja asiakkaan välille välimatkaa ja nousi esteeksi halauksille, jotka monessa vaikeassa tilanteessa antavat avuntarvitsijalle myös lohtua ja toivoa paremmasta. Aineistosta poimitussa lainauksessa kirjoittaja kuvaa koskettamisen merkitystä turvallisuuden tunnetta lisäävänä tekijänä turvattomuuden keskellä:

Toisaalla oven avaa tuttu äiti välittömästi halaten. Halauksessa on paitsi kohtaamisen onni, myös pelko, avuttomuus ja turvattomuus. En haluaisi luoda välimatkaa, mutta sen tekevät väistämättä sanat, jotka olen määrätty lausumaan. Olen pahoillani, ei halauksia, tapaamisen edellytyksenä on turvavälien säilyttäminen. Sanani työntävät pois ja etäännyttävät. Seuraavilla tapaamisilla istun eri puolella huonetta, desinfioinnista halkeilleet käteni avuttomina sylissäni. Tulee päivä, jolloin turvavälien merkitys tässä perheessä murenee. Mustelmat ympäri äidin kehoa puhuvat sinisenkirjavaa kieltään, ilkkuvat kosketuksen karttamiselle. Halaan turvakotiin lähtevää äitiä, pidän lapsia lähelläni, kun äiti pakkaa ja piilottaa arootavaroita. Voisinko olla kaukana, kun tuntuu siltä, että halaukseni, käteni ja sylini ovat niitä harvoja asioita, jotka tässä hetkessä pitävät perheen kasassa? Sanat eivät aina riitä. Ihmisellä on paitsi mieli, myös keho. Eli-na

Analyysin mukaan koronapandemian alkuvaiheen poikkeusoloissa jouduttiin nopeasti tilanteeseen, jossa asiakkaiden kohtaamisia siirryttiin toteuttamaan etäyhteyksien kautta. Siirtyminen kasvokkaisista kohtaamisista etäyhteyksien kautta tapahtuvaan asiointiin ei palvellut kaikkia asiakkaita vaan osa kaipasi kasvokkaista kohtaamista ja sitä kautta saatavaa tukea. Ruudun tai puhelimen kautta tapahtuvassa kohtaamisessa saattaa olla pelkoa myös digitaalisten valmiuksien toimivuudesta. Lisäksi turvallisuuteen liittyvät haasteet verkon kautta tapahtuvalle asioinnille saattavat asettaa esteitä avoimelle keskustelulle. Oman lisähaasteen etäpalveluiden käytölle tuo kaikkien osapuolten kuten esimerkiksi lasten osallisuuden mahdollistuminen. Aitoa, kasvokkaista kohtaamista on vaikea kokonaan korvata etäyhteyksillä ja aidon kohtaamisen merkitys vaikutti kirjoitusaineiston mukaan entisestään korostuvan poikkeusolojen aikana. Asiakkaan ja työntekijän välinen kasvokkainen dialogi koettiin syvällisempänä, laadukkaampana ja luontevampana kuin viestintävälineiden kautta tapahtuva kohtaaminen. Kahdessa kirjoitelmassa kuvataan etäpalveluihin liittyviä haasteita ja aidon kohtaamisen tärkeyttä, alla lainaus toisesta:

Koronan aikana olin työskennellyt asiakkaani kanssa aktiivisesti mm. videopuheluilla ja viestien välityksellä. Kun tapasimme kasvokkain, asiakas kertoi, miten oli ikävöinyt kasvojani. Hämmennyksissäni nauroin hieman, sillä olimmehan me tavanneet ja nähneet toisemme myös koronankriisin aikana etäyhteyksin. Asiakkaani vastasi "ei se ole

sama asia". Vein asiakkaani kävelyllä luontoon ja kävimme läpi hänen kuulumisiaan, vointiaan ja elämäntilannettaan. Tämä tapaaminen oli syvällisempi, laadukkaampi ja luontevampi, koska välillämme ei ollut viestintävälinettä ja kävimme dialogia kasvokkain. Hän oli oikeassa: ei se ole sama asia. Aleksanteri Virta, Koordinaattori, Fendari-toiminta, Suomen Diakoniaopisto

Tulosten pohjalta vastavuoroisuus näyttäytyy tärkeänä sekä ihmisten välisissä suhteissa että erilaisten verkostojen kautta käytävässä vuorovaikutuksessa. Vastavuoroisuudessa korostuvat sosiaalisuus, osallisuus ja yhteisöllisyys. Törrönen (2016, 12) kiteyttää vastavuoroisuuden ilmentyvän ihmisten ja eri yhteisöjen välisen keskinäisen toiminnan ja luottamuksen kautta ja korostaa vastavuoroisuuden sosiaalisuuden ytimen muodostavan vahvan kollektiivisen intentionaalisuuden, me-moodin.

5.2.2 Luottamus

Kirjoitusaineiston tuloksissa luottamus sosiaalisena voimavarana ilmenee kolmen teeman kautta, joita ovat yhteinen historia, arjen toimintojen turvaaminen ja turvallisuuden tunteen vahvistaminen. Luottamus on tutkimuksessa esille nostamissani tärkeissä sosiaalisen pääoman teorioissa nähty yhdeksi keskeiseksi käsitteeksi ja inhimillisen toiminnan edellytykseksi. Näissä luottamus nähdään yleisenä käsitteenä ja myös asiakassuhteessa olennaisena asiana, vaikka sen rakentuminen ei aina ihmisten välisissä suhteissa ole helppoa. Kananoja (2017) näkee sosiaalityössä luottamuksen rakentumisen hyvän vuorovaikutuksen ja yhteisen työskentelyn välttämättömäksi edellytykseksi, muutostyön pääomaksi. Jokinen (2016) pitää ammatillisessa auttamissuhteessa tärkeinä tukipilareina pyrkimystä vastavuoroisuuteen, luottamukseen, itsemääräämisoikeuteen, kunnioitukseen, rehellisyyteen, empatiaan ja avoimuuteen. Ammatillisen auttamissuhteen rakentuminen luottamukselliseksi ja vastavuoroiseksi suhteeksi vaatii aikaa, mutta myönteisten kokemusten kautta suhde hiljalleen vahvistuu. Peltokorpi (2008) puolestaan nostaa osallisuuden, välittämisen ja luottamuksen vuorovaikutuksessa avainasemaan. Keskeistä toisten huomioon ottamisessa on osallisuus ja välittäminen, luottamuksella on välittämiseen vahvat siteet. (Kananoja 2017, 186; Jokinen 2016, 142–143; Peltokorpi 2008, 23.)

Kirjoitusaineistossa yhteinen historia näkyy asiakassuhteen luottamuksen rakentumisena jo ennen koronapandemiaa ja sen aiheuttamia poikkeusoloja. Pohja luottamukselliselle asiakassuhteelle oli luotu jo ennen poikkeusoloja ja sen merkitys poikkeusolojen aikana tuntui korostuvan, tutun työntekijän kanssa asioita on luonteva hoitaa. Sosiaalihuollon työntekijän ja asiakkaan välille muodostunut luottamuksellinen suhde näkyy erityisesti silloin, kun työntekijä on lähes ainoa toivoa ja turvaa tuova ihminen asiakkaan elämässä. Asiakkaalla saattaa olla heikko taloudel-

linen tilanne, hänellä ei välttämättä ole kielitaitoa tai esimerkiksi luku- ja kirjoitusvaikeudet voivat aiheuttaa haasteita selviytyä esimerkiksi tarvittavien lomakkeiden täyttämisestä. Tuttu työntekijä on käynyt asiakkaan luona useita kertoja ja kantanut huolta hänen pärjäämisestään. Asiakas puolestaan tuo omalla toiminnallaan esille sen, että hän luottaa vahvasti työntekijän taitoon hoitaa ja huolehtia asiakkaan asioista. Molemmat tuntevat toistensa toimintatavat ja tällainen kasvattaa asiakassuhteeseen kytkeytyvää luottamusta asioiden järjestymisestä ja hoitumisesta. Kahdessa kirjoituksessa kuvataan sitä, miten asiakas luottaa vahvasti työntekijään ja näkee tämän tärkeänä, hänestä huolehtivana henkilönä ja asioiden hoitajana:

Erkki kertoo kuulleensa radiosta viruksesta, muttei sillä ole niin väliä, jos sairastuu. Kun ehdotan puhelimen hankkimista, Erkki vastustaa ja jupisee puhuneensa puhelimessa tarpeeksi työssään. Hän sanoo, että jos jotakin käy, sieltähän hänet sitten löydetään ja arkuun pistetään. Erkki kertoo luottavansa, että huolehdiin sitten siitä. Kirsi Sihvo

Nyt pitäisi täyttää lomakkeita, lähettää liitteitä, tulostaa lisäselvityksiä ja hankkia lausuntoja. Ei ole tietokonetta, ei tulostinta, ei suomen kielen osaamista, eikä luku- ja kirjoitustaitoa. Ei ole isää eikä äitiä. Ei rahaa, ruokaa eikä ystäviä. Mutta sosiaali on ja tämä lupaa tulla käymään! Lupaa avata kirjeet, täyttää lomakkeet, lähettää liitteet ja avata umpisolmut. -Takaovi on auki, kaveri toteaa. Avaimet hukassa jo kuukausia. Ja sosiaali ei petä, vaan tulee: lukee, kirjoittaa, puhuu ja pajattaa, haluaa vetää kuivoille ja kannatella kaveria. Nina Pietiläinen-Guillard, sosiaalityöntekijä

Kirjoitusaineiston analyysissä tarkastelun keskiössä on asiakkaan arjen toimintojen turvaamisen. Päälimmäisenä tuloksissa näkyy poikkeusolojen aiheuttama merkittävä huoli asiakkaiden jokapäiväisen ruoan saannista, kun eri toimijoiden ruoka-apu keskeytyi koronapandemian vuoksi. Asiakkailla ei ollut ruokaa eikä ruoan ostaminen heikon taloudellisen tilanteen vuoksi ollut heille mahdollista. Asiakas kertoi huolensa muun muassa siitä, että jos sosiaalihuollon järjestämää ruoka-apua ei olisi, hän joutuisi varastamaan ruokaa. Asiakas oli luottavainen ja erityisen kiitollinen saamastaan sosiaalihuollon toimittamasta ruoka-avusta. Erityisesti yhdessä kirjoituksessa kuvataan arjen ruoka-avun toteutumisen tärkeyttä asiakkaalle seuraavasti:

Ensimmäinen asiakas tulee meitä pihalle vastaan. Ojennan hänelle autosta ruokaannoksen, jonka kylkiäisinä sai tänään koululta myös jälkiruoan. Hän katsoo meitä silmiin ja kiittää. "Olen syönyt viimeksi eilen, kamala nälkä. Onneksi toitte taas ruokaa", asiakas toteaa. Hän on syönyt viimeksi eilen sitä ruokaa, jonka me olemme hänelle koululta tuoneet. Ruoka-avun saaminen esimerkiksi erilaisista päiväkeskuksista tai seurakunnalta on ollut tauolla vallitsevan koronaviruspandemian vuoksi, eikä asiakkaan taloudellinen tilanne ole mahdollistanut ruoan ostamista kaupasta. "Jos ei tätä ruoka-

apua olisi, joutuisin varastamaan ruoan”, asiakas kertoo. Nimim ”mielenterveys- ja päihdetyön sosiaalihjaaja”

Arjen toimintojen turvaaminen koronakevään poikkeusoloissa näkyy aineistossa asiakkaiden luottamuksena työntekijän ammatillista osaamista ja auttamishalua kohtaan. Päihteisiin liittyvät ongelmat ovat kahden kirjoituksen mukaan tulleet aiempaa selvemmin esille. Aineiston tulokset osoittavat, että vieroitushoito, päihteiden käytön lopettaminen ja päihdeettömyyden tavoittelu ovat koronakevään poikkeusoloissa olleet vaikeampia toteuttaa. Avuntarve on ollut akuutti ja poikkeusolot rajoitustoimineen ovat haastaneet myös hoidon saantia sekä hoitoon sitoutumista. Gerdt & Eskelinen (2018) pitävät luottamusta keskeisimpänä sitoutumiseen vaikuttavana tekijänä asiakassuhteessa. Asiakassuhteen luottamukseen ovat vaikuttamassa usean muun tekijän lisäksi myös palvelun saatavuuteen, tasalaatuisuuteen sekä teknologiaan liittyvät asiat. (Gerdt & Eskelinen 2018, 72.) Tavoitteena asiakkaan ja työntekijän luottamuksellisessa yhteistyössä on erilaisten ratkaisumallien, hoitokeinojen tai uusien näkökulmien etsiminen ihmisen elämäntilanteen parantamiseksi (Raatikainen 2015, 75). Yhden kirjoitelman tekijä erityisesti korostaa päihdeettömyyden tavoittelun ja toipumisen sisältävän paljon muutakin kuin päihteiden käytön lopettamisen, jossa vieroitushoito on ensiaskel. Kirjoitelman tekijän mukaan päihdeidenkäyttäjät tarvitsee apua heti eikä hän kykene odottamaan viikkoja vieroitukseen pääsyä. Päihdeidenkäyttäjän arkea varjostaa usein myös kodin, rahan ja tarvikkeiden kuten puhelimen puuttuminen. Lisäksi elämää hallitsee pelko ja akuutin avun saamiseksi käännetään sosiaalihuollon työntekijän puoleen:

Aikaisemminkin työn raskaimpia hetkiä ovat olleet ne, kun joudut kertomaan ihmiselle, että päihdeettömyyden tavoittelu, toipuminen, on muutakin kuin päihteiden käytön lopettamista. Että vieroitushoito ei vielä tarkoita oikeastaan muuta, kuin ensiaskelta loppuelämän pituiselle matkalle. Loppuelämän? Tarvoitsen apua nyt. En voi odottaa kolme viikkoa päästäkseni vieroitukseen. Minulla ei ole kotia. Minulla ei ole puhelinta. Minulla ei ole rahaa. Minä pelkään. Etkö voi tehdä mitään juuri nyt? Nimim. Naapurin Irina

Kirjoitusaineiston analyysissä turvallisuuden tunteen vahvistaminen kytkeytyy vahvasti toiveikkuuteen ja haluun uskoa ja luottaa siihen, että koronakriisistä selviää yhdessä. Koronakriisin haasteista selviytymisessä toiveikkuus on kantava voima, jota ilman selviytyminen arjesta on vaikeaa. Koronakevään poikkeusoloissa asiakkaiden kohtaamiseksi ja auttamiseksi pyritään tekemään kaikki mahdollinen, mitä tehtävissä on, että kukaan ei tuntisi jäävänsä kriisin keskellä yksin. Koronavirus nähtiin yhteisenä, kollektiivisena huolena ja uhkana niin kotimaassa kuin ympäri maailmaa eikä siltä turvassa näyttänyt olevan kukaan. Yhteistyö eri toimijoiden välillä kotimaassa ja myös kansainvälisesti korostui muun muassa matkustusrajoitusten ja

rajoilla tehtävien koronatestausten avulla. Kirjoitelman tekijä kuvaa koronakriisin aiheuttamaa kollektiivista huolta ja uhkaa seuraavasti:

Käsitin jo koronakriisin alussa, että yksittäisten ihmisten elämässä tällaisia henkeä uhkaavia kriisejä osuu milloin kenellekin, ja moni jää niiden kriisien kanssa helposti hyvin yksin. Tällä kertaa uutta oli tilanteen kollektiivisuus: huoli ja uhka oli yhteinen, eikä kukaan voinut rajata itseään kokonaan sen ulkopuolelle. Suurella osalla ihmisistä oli uhattuna joko terveys tai toimeentulo – toisilla jopa molemmat." Lastensuojelun harjoittelija

Kirjoitusaineiston analyysistä ilmenee, että luottamus on tavalla tai toisella mukana ihmisten välisissä suhteissa ja vuorovaikutustilanteissa ja se näkyi erityisen vahvana koronakevään asiakaskohtaamisissa. Luottamus näyttäytyy aineiston mukaan tukena pelon, huolen ja turvattomuuden tunteissa ja se on myös vahvasti läsnä antamassa toivoa kriisistä selviytymisessä. Yhdestä kirjoitelmasta aistii sen puhelimen kautta välittyvän turvallisuuden tunteen, jonka lohduttava, läsnäoleva ja toista kuunteleva puhelu voi parhaimmillaan tarjota. Koronakriisi on asettanut haasteita kaikille totutuille toimintamalleille ja muuttunut tilanne saattaa olla ahdistava ja kuormittava, jolloin turvallisuuden tunnetta lisäävä tuki on tärkeää.

Yhteenvedona kirjoitusaineiston tuloksissa sosiaalihuollon asiakassuhteen luottamus luo olennaisen perustan toimivalle asiakassuhteelle. Luottamuksen rakentamiseen ovat vaikuttamassa hyvin monet asiat kuten muun muassa työntekijän ammattitaito, asiakkaan ennako-odotukset palveluista sekä asiakkaan ja työntekijän ensikohtaaminen. Keskinen ym. (2012) antavat ohjeita asiakaskohtaamiseen ja erityisen tärkeä merkitys kohtaamisessa on heidän mukaansa ensivaikutelmalla. Tärkeää on, että ensimmäinen kohtaaminen on myönteinen ja ihmiset kohdataan heidän taustastaan huolimatta ihmisinä, nähdään ja nostetaan esille hyviä asioita. Inhimillisessä kanssakäymisessä merkittävää on kuulluksi tuleminen ja kuuleminen, jotka luovat pohjaa vastaanottamiselle ja antavat mahdollisuuksia muutokselle. Turvallisuuden kokeminen antaa tilaa rohkeudelle ja luottamus avun saamisesta on jo osa apua. Vastuu selkeän tiedon tarjoamisesta sosiaalipalveluista, tuesta ja sen saamisesta on meillä kaikilla. Ammatillisuudessa ydinasiana kriisi- ja erityistilanteissa korostuu palveluverkoston yhteistyö ja asiakkaan voimavaroista varmistuminen niin, ettei vastuu tilanteesta jää yksin asiakkaalle. (Keskinen ym. 2012, 3–27.) Tutkimukseni tulokset osoittavat myös aidon, toista ihmistä kunnioittavan kohtaamisen olevan merkittävä osa toimivaa asiakassuhdetta. Kuuntelemisen tärkeä taito ja mahdollisuus tulla kuulluksi lisäävät turvallisuuden tunnetta ja luottamusta vaikeuksista selviämiseksi.

5.3 Sosiaaliset voimavarat ammatillisuuden tukena

Tärkeitä sosiaalisia voimavaroja työssä ja työyhteisössä ovat saatu tuki sekä arvostus, oikeudenmukaisuus ja palaute. Keskeistä on hyvä tiimityöskentely, jossa aidot, yhteiset tavoitteet, sisäinen luottamus sekä sitkeys muutostilanteissa ovat työskentelyn avainasioita. Työn sosiaaliset voimavarat ilmenevät vuorovaikutuksessa ja ovat olennainen osa hyvä tiimityöskentelyä. (Hakanen 2011, 56–61.) Tutkimuksessani ammatillisuuden tukena olevat merkittävät sosiaaliset voimavarat, sitoutuminen sekä joustavuus ja sinnikkyys, ovat ammattilaisten omia sosiaalisia voimavaroja, jotka kumpuavat pääosin heidän sosiaalisista verkostoistaan. Sitoutumista tarkastellen merkitykselliseen työhön liittyvänä sosiaalisena voimavarana, joustavuus ja sinnikkyys puolestaan kytkeytyvät tutkimuksessani muuttuneesta työstä selviytymiseen. Koronakevään poikkeusoloihin liittyvässä tutkimukseni aineistossa sitoutuminen esiintyy selkeästi 12 kirjoituksessa sekä joustavuus ja sinnikkyys 16 kirjoituksessa. Analyysin tulosten pohjalta voin todeta, että merkitykselliseen työhön sitoutuminen sekä joustavuus ja sinnikkyys ovat merkittäviä sosiaalisia voimavaroja koronakevään työstä selviytymisessä.

Ammatillisuuden tukena olevat sosiaaliset voimavarat ovat muotoutuneet kirjoitusaineiston analyysin pohjalta jo siinä vaiheessa, kun kiinnostus sosiaalialaa kohtaan ja kouluttautuminen alalle on ollut haaveissa. Halu auttaa ja tukea muita ihmisiä sekä kyky kohdata haastaviakin elämäntilanteita näyttävät edellyttävän ihmiseltä tietynlaisia ominaispiirteitä, jotka näyttäytyvät juuri ammatillisuutta tukevin sosiaalisina voimavaroina. Näitä ominaispiirteitä ovat esimerkiksi vuorovaikutustaidot, toiveikkuus ja positiivisuus, rohkeus ja uskallus, myötätunto sekä ymmärrys ihmisten käyttäytymiseen erilaisissa tilanteissa liittyvistä tekijöistä. Tutkimukseni aineistosta on hyvin selkeästi nähtävissä se, miten henkilöstön työhön sitoutuminen sekä joustavuus ja sinnikkyys työn muutoksissa olivat läsnä koronakevään poikkeusolojen sosiaalihuollon työssä. Poikkeusolot rajoitustoimineen aiheuttivat hämmennystä ja epätietoisuutta toimintatavoista, mutta henkilöstö lähti rohkeasti etsimään ja toteuttamaan parhaaksi havaitsemiaan tapoja asiakkaiden tavoittamiseksi sekä auttamisen ja tukemisen mahdollistumiseksi. Muuttunut työ kasvokkaisista asiakaskohtaamisista etäyhteyden kautta hoidettaviksi tapaamisiksi sekä tauolle jäävien palvelujen tilalle muiden korvaavien toimintatapojen löytyminen ja käyttöönotto vaati rohkeutta sekä henkilöstöltä että asiakkailta.

5.3.1 Merkitykselliseen työhön sitoutuminen

Kirjoitusaineiston tuloksissa näkyy se, miten haavoittuvissa elämäntilanteissa asiakkaat ovat eläneet jo ennen koronapandemian tuomaa lisäkuormitusta. Sosiaalihuollon palveluiden ydintä on välitön inhimillisiin tarpeisiin vastaaminen ja rohkeus tarttua vaativiin haasteisiin. Ihmisten haasteet eivät voi odottaa rajoitusten päättymistä vaan apua on tarjottava välittömästi. Työn merkityksellisyyden kokemuksiin on vahvasti vaikuttamassa se, että pääsee eri tavoin auttamaan tukea tarvitsevia ihmisiä selviytymään kriiseistä ja jatkamaan elämässään eteenpäin. Merkityksellinen työ kumpuaa vanhoista haaveista ja kutsumuksesta, jonka vuoksi työhön sitoutuminen on luontevaa. Työn merkityksellisyyttä ja sitoutumista lisää myös se, että työ koetaan yhteiskunnallisesti tärkeäksi ja se koskettaa joka päivä jonkun ihmisen elämää. Tähän myös Leiviskä (2011, 17) viittaa, kun hän esittää työn merkityksellisyyden voivan syntyä sekä ulkopuolisista asioista kuten turvallisuudesta tai arvokkuudesta että henkilökohtaisiin seikkoihin liittyvistä asioista kuten ihmissuhteista ja toisista välittämisestä. Leiviskä pitää tärkeänä, että työn merkityksellisyys voi löytyä myös työn tärkeyden kokemuksesta sekä sen muiden elämälle tuomasta merkityksestä tai työn johonkin aikaansaannokseen johtamisesta.

Motivoiva työ innostaa, auttaa jaksamaan ja luo hyvät edellytykset työntekijän työssä menestymiselle. Uusiautti (2008) pitää työssä menestymisen taustalla tärkeänä tekijänä sisäsyntyistä motivaatiota, jonka avulla uusien tilanteiden ja haasteiden etsiminen, kapasiteetin laajentaminen ja käyttäminen sekä tutkimaan ja oppimaan suuntautuminen on ihmiselle luontaista. Ammatillisen osaamisen eli kompetenssin kehittämisen ja haastaviin toimintoihin sitoutumisen tarve on sisäisesti motivoituille henkilöille ominaista. Kompetenssi on sisäisen motivaation näkökulmasta tärkeä elementti, koska työntekijän kyky työelämän haasteisiin vastaamisessa ja työssään suoriutumisessa näkyy työkompetenssina. (Uusiautti 2008, 181.) Tutkimukseni analyysissa motiivi näkyy työn merkityksellisyytenä, joka kantaa muuttuneessa ja haasteellisessa työssä päivästä toiseen. Analyysin mukaan toisaalta koetaan sääliä läheisten jaksamisesta oman ammatinvalinnan ja työn vuoksi, kun jokin toinen työ voisi antaa enemmän mahdollisuuksia läheisten kanssa vietettyyn aikaan. Mutta juuri tästä alasta ja työstä on aikoinaan haaveiltu ja siihen on tunnettu kutsumusta ja motivaatiota. Hyvin merkityksellistä on, että työ koetaan yhteiskunnallisesti ja erityisesti inhimillisesti tarpeelliseksi, niin kuin kirjoitelman tekijä työtä kuvaa:

Säälin läheisiäni oman ammatinvalintani vuoksi. Voisinko lopettaa, irtisanoutua, vaihtaa alaa? Miksi teen tätä päivää toisensa jälkeen? Harhailevat ajatukset vievät edellisille vuosikymmenille, joilta poimin talteen vanhat haaveet ja kutsumukset. Tuon muistoisista mukanani motiivin, työn merkityksellisyyden, joka auttaa heräämään taas uuteen päivöön, taas uusien koronapainajaisten jälkeen. Työni on tarpeellista yhteiskunnalli-

*sesti ja ennen kaikkea inhimillisesti. Joka päivä minun työni koskettaa jonkun elämää.
Elina*

Kirjoitusaineiston analyysissä sitoutuminen näkyi vahvana sosiaalisena voimavarana itselle merkityksellisessä työssä, työ innostaa ja motivoi. Työpaikasta koettiin ylpeyttä, kun voitiin olla tarjoamassa tukea silloinkin, kun monia muita palveluita jäi koronan poikkeusolojen vuoksi tauolle. Vastuu työstä lisäsi työhön sitoutumista. Sitoutuminen työhön ja työn merkityksellisyys olivat vahvasti läsnä asiakkaiden tapaamisessa koronakriisin aikana. Asiakkaiden auttamista ja tukemista toteutettiin useiden eri keinojen avulla kuten ulkoillen, koulutyötä tukien, puhelimitse tai videon välityksellä auttaen. Kriisitilanteesta selviytymisessä ei kuitenkaan unohdettu ilon, naurun ja huumorin merkitystä vaikka työntekijänä huolta tilanteesta kannettiin. Seuraavassa otteessa kirjoitelman tekijä kuvaa heikoimmassa asemassa olevien asiakkaiden auttamista ja tukemista koronakriisin keskellä:

Olen itse työpaikastani ylpeä. Aikana, jolloin moni palvelu jäi tauolle, tuki meidän kauttamme säilyi. Olemme nähneet kuinka paljon kävelylenkki autiolla rannalla saa henkisesti pahan voivan perheen äidin avautumaan. Olemme pitäneet yhteyttä yksinäiseen koululaiseen ja tukeneet häntä koulutehtävissä. Olemme pelanneet nuoren kanssa korttipeliä ruudun välityksellä. Olemme tehneet kaiken tämän, ja paljon enemmän, pitämällä yhteyttä asiakkaisiin joko henkilökohtaisesti, puhelimitse tai videovälityksellä. Olemme ottaneet vastaan asiakkaidemme huolia ja murheita, tilanteessa jossa meillä kaikilla itsellämme myös on ollut huolia ja murheita vallitsevasta tilanteesta johtuen. Olemme kuitenkin olleet tukena, koska se toinen on ollut heikoimmassa asemassa. Hän on tarvinnut meitä. Olemme myös nauraneet yhdessä, käyttäneet huumoria keinona selviytyä. Malena Lutz

Kirjoitusaineiston tulosten mukaan sosiaalihuollon työ koronakriisin aikana vähävaraisten perheiden arjen helpottamiseksi ja perustarpeiden turvaamiseksi koettiin hyvin merkitykselliseksi. Muuttunut tilanne on ollut kaikille raskas ja aiheuttanut huolta ja pelkoa muun muassa työpaikkojen säilymisestä ja sitä kautta taloudellisen tilanteen vakaudesta. Koronapandemian vuoksi sosiaalihuollossa huolta on kannettu erityisesti haavoittuvassa asemassa olevista sekä yhteiskuntamme marginaaleissa elävistä ihmisistä, jotka eivät itse välttämättä hae apua. Poikkeusolojen aikana heitä on pyritty tavoittamaan ja merkityksellistä on, että Suomessa vankka sosiaalialan ammattilaisten joukko työskenteli eturintamassa turvaamassa asiakkaiden hyvinvointia koronakriisissä. Aineiston tuloksista on nähtävissä sosiaalihuollon työn muuttuminen koronapandemian aikana, kun työn keskeinen merkitys ihmisarvoisen elämän turvaajana entisestään korostui. Noin puolessa kirjoituksista nousi esiin huolta koronakriisin aikana palvelujen ulkopuolelle ja avun tavoittamattomiin jäävistä ihmisistä, koska sosiaalihuoltoa lukuun ottamatta monien muiden toimijoiden

työ oli tauolla. Kirjoitelman tekijä avaa sitä huolta ja pelkoa, jota koronakriisissä ja koronakevään poikkeusoloissa koettiin:

Koronaviruspandemia on ollut meille kaikille raskas. Ihmiset ovat menettäneet työpaikkojaan ja monet ovat joutuneet pelkäämään itsensä tai lähimmäistensä puolesta. Minä olen pelännyt yhteiskuntamme marginaaleissa elävien puolesta. Niiden puolesta, joiden oma ääni on hiipunut tai vaiennettu. Niiden katujen sankareiden, jotka sulautuvat katujen harmauteen ja vilskeeseen. Niiden puolesta, joilla ei ole mitään. Onneksi kaikista rajoitustoimenpiteistä huolimatta sosiaalialan eturintamalla työskenteli läpi pahimman koronaviruspandemian vankka joukko ammattilaisia, joiden ensisijaisena tarkoituksena oli, ja on, ylläpitää asiakkaiden hyvinvointia. Nimim. "mielenterveys- ja päihdetyön sosiaaliohjaaja"

Kirjoitusaineiston tulokset osoittavat, että poikkeusolot rajoitustoimien aiheuttivat jo ennestään vaikeassa tilanteessa kamppailevien sosiaalihuollon asiakkaiden arkeen monenlaisia haasteita ja kuormitusta. Haavoittuvuuden ja turvattomuuden tunteet, yksinäisyys ja mielenterveyden haasteet sekä huoli taloudesta ja jokapäiväisestä ruoasta kasvoivat koronakriisin myötä. Sukulaisten ja ystävien tapaaminen estyi rajoitustoimien myötä ja tämä näkyi aineiston tuloksissa mielenterveyden haasteiden ja yksinäisyyden kokemusten lisääntymisenä. Tuloksissa ilmeni merkittävää huolta myös talouden heikentymisestä ja jokapäiväisen ruoan saatavuudesta, kun ruoka-apua tarjoavat erilaiset järjestöt sulkeutuivat poikkeusolojen vuoksi. Tulkituin tulosten pohjalta merkitykselliseen työhön sitoutumisen liittyvän vahvasti juuri mahdollisuuteen olla eri tavoin auttamassa asiakkaita haasteellisesta koronakriisistä selviämiseksi. Lisäksi työhön sitoutumista on lisännyt mahdollisuudet kokeilla ja ottaa nopealla aikataululla käyttöön uusia ja toimivia menetelmiä muuttuneesta työstä selviytymiseksi.

5.3.2 Joustavuus ja sinnikkyys työn muutoksissa

Tutkimukseni tulokset osoittavat joustavuuden ja sinnikkyuden olevan erityisen suurta työn muutoksissa. Aineiston 16 kirjoituksessa joustavuus ja sinnikkyys osoitautuivat tärkeiksi sosiaalisiksi voimavaroiksi koronapandemian alkuvaiheen poikkeusoloissa keväällä 2020. Joustavuus ja sinnikkyys voimavaroina auttoivat työntekijöitä mukautumaan muuttuneeseen työhön ja selviytymään sen tuomista haasteista, jossa valmiita toimintatapoja ei välttämättä ollut tarjolla. Leiviskä (2011) korostaa joustavuuden ja sinnikkyuden ominaisuuksina auttavan ongelmien ja esteiden kohtaamisessa. Näiden avulla ihminen kestää takaiskut lannistumatta ja kykenee tarvittaessa aloittamaan alusta. Joustavuus ja sinnikkyys ovat verrattavissa suomalaiseen sisuun, jossa uskallus, rohkeus, lannistumattomuus, tahdonvoima ja peräänantamattomuus ovat tunnusomaisia piirteinä. Harrikari ym. (2021) tutkimustulokset osoittavat, että koronapandemian ensimmäisessä aallossa keväällä 2020 ei ollut valmiita

pelisääntöjä vaan sosiaalihuollon ammattilaisten oli kehitettävä uudenlainen toimintakulttuuri. Harrikari ym. tuloksista ilmenee, että kriisiajan uudessa tilanteessa työntekijöiltä vaadittiin erityistaitoja kuten poikkeuksellista joustavuutta, operatiivista valmiutta toimia epätavallisissa tilanteissa, ongelmanratkaisukykyä, nopeaa tiedonhankintakykyä ja tiedon soveltamista. Eettiset periaatteet ja työntekijöiden moraalin päättely yhdistyivät uudessa tilanteessa saumattomasti ammatti- ja työtaitoihin sekä tietopohjaan. Harrikari ym. tuloksista ilmenee se huomattava kyky, jolla työntekijät joustivat ja sopeutuivat nopeasti uuteen ja muuttuneeseen koronakevään 2020 tilanteeseen. (Leiviskä 2011, 59–60; Harrikari ym. 2021, 1644–1662.)

Kirjoitusaineiston tulokset osoittavat koronakeväänä sosiaalisena voimavarana olleen sosiaalialan ammattilaisten jo aiemmin työssään saama kokemus kriiseihin vastaamisesta ja tilanteisiin reagoimisesta niiden vaatimalla tavalla. Joustavuutta ja sinnikkyyttä vaadittiin poikkeusolojen vuoksi muuttuneissa toimintatavoissa, kun asiakastyössä siirryttiin paljolti etätyöskentelyyn, lisäksi työtehtäviin kentällä tuli muutoksia. Toimintatavat muuttuivat, kun poikkeusolojen alkaessa osa sosiaalihuollon henkilöstöstä siirtyi etätöihin, osa teki työtä toimistossa. Työyhteisössä ei välttämättä ollut esimerkiksi kannettavia tietokoneita muuttuneessa työtilanteessa riittävästi, mutta etätyöskentely mahdollistui, kun työkaveri lainasi kannettavan tietokoneensa etätöläisen käyttöön. Kokemus aikaisemmin pidetyistä videopalaverista auttoi työssä, kun poikkeusolojen myötä yhteydenpito siirtyi suurelta osin verkkoon. Puhelimen välityksellä oli mahdollista hoitaa palaveri lisäämällä osanottajat mukaan samaan puheluun, myös tulkkipalvelut siirtyivät poikkeusoloissa puhelimen kautta tavoitettaviksi. Viidessä aineiston kirjoituksessa tarkastellaan erityisesti etätyöskentelyyn liittyviä asioita, alla lainaus yhdestä kirjoituksesta:

Kun poikkeusaika alkoi, ryhdyimme vuorotöihin. Toinen vuoro työskenteli etänä, toinen toimistossa. Kannettavia tietokoneita ei ollut aivan tarpeeksi, joten toimistossa työskentelevä lainasi oman kannettavansa sitä tarvitsevalle etätöläiselle. Onneksi videopalaverit oli otettu käyttöön jo vuodenvaihteessa koko kaupungissa. Tulkit eivät enää tulleet mukaan keskustelemaan vaan tulkkasivat puhelimen välityksellä. Opimme, miten helppoa on lisätä tavalliseen puheluun kolmas, neljäs ja viideskin osanottaja ja miten monet asiat selviävätkin pelkän puhelun avulla. Arja Liinamaa

Aineiston tulokset todentavat joustavuuden ja sinnikkyuden tärkeän merkityksen poikkeusolojen vuoksi muuttuneissa työtehtävissä. Työtehtävät muuttuivat, kun osalla asiakkaista ruokahuollon turvaaminen vaarantui aiemmin ruokapalvelua tarjonneiden toimijoiden sulkiessa ovensa. Sosiaalihuollon työntekijät ottivat vastuuta asiakkaille toimitettavasta ruoasta ja yhdessä kirjoituksessa avataan tämän avun toteutumista. Työntekijät kiertävät ensin lähikouluja ja pakkaavat koululaisilta jäänyttä ylijäämäruokaa kertakäyttöastioihin, jotka he kuljettavat ruoka-apua tarvitseville

asiakkaille. Kahdessa aineiston kirjoituksessa kuvataan myös muuttuneita työtehtäviä, kun riskiryhmien suojaamiseksi suljettiin kehitysvammaisten päivä- ja työtoiminta ja työntekijät siirtyivät asumisyksiköihin huolehtimaan asukkaiden arjesta ja järjestämään heille korvaavaa päivätoimintaa. Tästä esimerkkinä päivätoiminnan ohjaajan kirjoitus päivätoimintakeskusten sulkemisesta ja korvaavan päivätoiminnan jalkautumisesta asiakkaiden asumisyksiköihin:

Kun Suomeen julistettiin poikkeustila, päivätoimintakeskukset suljettiin asumispalveluissa asuvien kehitysvammaisten asiakkaiden kohdalla kevään 2020 ajaksi. Meille päivätoiminnan ohjaajille tuli heti selväksi, että mitään etätöiden mahdollisuutta ei ole, vaan meitä tarvitaan asumispalveluissa "turvaamaan asukkaiden tilanne" ja järjestämään heille "korvaavaa päivätoimintaa" jalkautumalla ryhmäkoteihin. Sen tarkemmin ei asioita ehditty suunnitella tai käsitellä, vaan lähdimme kiireellä kesken työpäivän kukin meille määrättyyn asumispalvelun toimipisteeseen eri puolille kaupunkia. Päivätoiminnan ohjaaja

Aineiston tulosten mukaan asiakastilanteissa tuli olennaisena asiana koronaviruksen leviämisen estämiseksi huomioida suunnitelmallisesti turvavälit ja suojava-rusteiden käyttö. Näiden asioiden huomioiminen vaati erityistä joustavuutta ja sinnikkyyttä sosiaalipäivystyksen tehtävissä. Yksi kirjoitelman tekijä avaa sosiaalipäivystyksen työtä ja työssä suojautumista koronakevään poikkeusoloissa. Sosiaalipäivystyksen työntekijät toimivat kaikkina vuorokauden aikoina erilaisissa sosiaalisissa hätä- ja kriisitilanteissa yhteistyössä muiden toimijoiden kuten hätäkeskuksen, ensihoitopalvelun, terveydenhuollon päivystyksen, pelastustoimen ja poliisin kanssa. Erityisen haasteellisena näyttäytyi työ juuri sosiaalipäivystyksessä, jossa työskennel-lään haastavissa poikkeusolosuhteissa kentällä ja siirrytään tehtävästä toiseen nopeasti. Lisäksi on tilanteita, joissa turvavälien noudattaminen on vaikeaa esimerkiksi ahtaiden paikkojen tai paikalla olevien henkilöiden päihtymyksen vuoksi. Haasteista huolimatta työskentely koronakriisin hoidon etulinjassa koettiin kirjoituksessa yhteiskunnallisesti tärkeäksi. Suorassa otteessa kuvataan sosiaalipäivystyksen työtä koronakevään poikkeusoloissa:

Työtä tehdään paljon kentällä, missä varautuminen ja ennakoiminen samoin kuin työntekijän ja asiakkaan asianmukainen suojaaminen koronan suhteen on hataraa. Poikkeusolosuhteissa työskenteleminen on erityisen haastavaa, kun se tapahtuu esimerkiksi kodeissa, onnettomuuspaikoilla tai jopa autossa. Turvavälien noudattaminen kotikäynneillä on jo tilojen vuoksi haastavaa, lisäksi osa paikalla olevista henkilöistä saattaa olla päihtyneitä. Riski koronalle altistumiselle myös kumuloituu, kun sitä tehdään monissa sellaisissa paikoissa ja tilanteissa, missä varautuminen ei voi olla riittävän suunnitelmallista. Tuskin kukaan tätä kliseisesti "rakkaudesta lajiin" tekee, mutta varmasti jokin palkkausta suurempi tekijä motivoi meitä altistuksenkin uhalla tähän näkymättömämpään etulinjan työskentelyyn." Hannaleena Immonen, Sosiaaliohjaaja ja kriisityöntekijä

Aineiston yhdestä kirjoituksesta korostuu erityisesti se, miten joustavuus ja sinnikkyys sosiaalisina voimavaroina palkitsevat muuttuneessa työssä. Uudessa ja äkillisessä tilanteessa työstä on yhteisvoimin mahdollista selviytyä. Muutoksissa kaikilta osapuolilta tarvitaan uskallusta ja rohkeutta toimimiseen aiemmista toimintatavoista poiketen, tästä esimerkkinä koronakeväänä oli etätyöskentelyyn siirtyminen. Työntekijän työkavereilta saama tuki korostui myös koronakriisin aikana erityisesti. Toisaalta muutosten kautta on mahdollista kokeilla ja ottaa käyttöön uusia ja hyväksi havaittuja toimintatapoja, johon koronapandemian alkuvaiheen poikkeusolot keväällä 2020 antoivat mahdollisuuden. Alla kirjoittaja kuvaa myös sitä kiitollisuutta, mitä muuttuneesta työstä selviämässä voi saavuttaa:

Etätyöpäivän päätteeksi poimin erilaisia kukkia maljakkoon. Vanhemmille, joilta vaaditaan enemmän uusissa tilanteissa. Vanhemmille, joiden kokemusten kautta voimme edelleen uudistaa työtämme niin että lasten olisi parempi. Ja yksi kukka minullekin, joka uskalsin kokeilla työtäni etänä. Työkavereille, joiden tuki tuli sähköisesti. Kukkia, jotka kuvastavat rohkeutta ajatella ja toimia toisin sekä päivittää ja vahvistaa hyväksi havaittuja toimintatapoja. Nimim. Helli Kaarna

Tutkimukseni aineistossa joustavuus ja sinnikkyys sosiaalisina voimavaroina osoittautuivat koronakevään poikkeusoloissa hyvin merkityksellisiksi sosiaalihuollon muuttuneesta työstä selviytymisessä. Työntekijät olivat valmiita joustamaan ja siirtymään oman työn ohella tai sen muuttuessa sujuvasti muihin tarvittaviin tehtäviin. Sinnikkyys asiakkaiden tavoittamisessa ja auttamisessa koronakevään poikkeusolojen keskellä näyttäytyi hyvin keskeisenä. Sosiaalihuollon työn muuttuminen koronapandemian alkuvaiheen poikkeusoloissa pakotti työntekijöitä etsimään uusia tapoja asiakkaiden tavoittamiseen ja kohtaamiseen. Erilaisia työmenetelmiä ja toimintatapoja oli lupa kokeilla ja toimiviksi todettuja ottaa käyttöön nopealla aikataululla. Koronapandemia poikkeusoloineen on vaatinut sosiaalihuollossa niin työntekijöiltä kuin asiakkailta joustavuutta ja sinnikkyyttä muuttuneesta tilanteesta selviytymiseksi.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämä luku sisältää johtopäätöksiä ja pohdintaa tutkimukseni tuloksista. Tutkimukseni keskittyy ajallisesti koronapandemian alkuvaiheen poikkeusoloihin keväällä 2020, jolloin rajoitukset kestivät pääosin maaliskuusta toukokuulle. Pohdin lisäksi koronapandemian vaikutuksia pidemmältä aikaväliltä tutkimuksen valmistumiseen eli marraskuulle 2021 saakka. Johtopäätökset olen jakanut kahteen alalukuun, joista ensimmäisessä tarkastelen aineistolähtöisen analyysin tuloksia ja teen niistä johtopäätöksiä sosiaalihuollon työstä koronakevään poikkeusoloissa. Toisessa alaluvussa selvitän teoriaohjaavan analyysin tuloksia ja teen johtopäätöksiä henkilöstön sosiaalisista voimavaroista ja niiden hyödyntämisestä poikkeusolojen työstä selviytymisessä. Tutkimustulosten pohjalta on todettavissa, että koronapandemian alkuvaiheen poikkeusolot kuormittivat sosiaalihuoltoa ja henkilöstön sosiaaliset voimavarat korostuivat poikkeusolojen työstä selviytymisessä.

6.1 Sosiaalihuolto koronakevään poikkeusoloissa

Tutkimustulokset osoittavat sosiaalihuollon työn kuormittuneen koronapandemian alkuvaiheen poikkeusoloissa viruksen leviämisen estämiseksi asetettujen rajoitusten vuoksi. Kuormitusta sosiaalihuollon työhön aiheutti erityisesti haavoittuvimmassa asemassa olevien asiakkaiden tavoittamisen vaikeutuminen. Asiakastyötä ja palveluita jouduttiin siirtämään koronarajoitusten vuoksi etäyhteyksien kautta hoidettaviksi, jolloin monille asiakkaille asioiden hoitaminen kotoa käsin ja digitaalisesti osoittautui mahdottomaksi. Tulokset osoittavat kielitaidon puutteen, tulkkien saataavuuden ongelmien sekä ylipäätään suomalaisen kulttuurin ja palvelujärjestelmän vierauden vaikeuttaneen asioiden hoitamista poikkeusolojen aikana entisestään. Sosiaalihuollon henkilöstöltä vaadittiin kiireisessä arjessa uusiin toimintatapoihin perehtymistä ja niiden nopeaa sopeuttamista vastaamaan poikkeusolojen vuoksi muutunutta työtä. Myös Harrikari ym. (2021, 1644–1662) tutkimustulokset osoittavat samaa eli koronapandemian alkuvaiheen poikkeusoloissa ei ollut valmiita pelisääntöjä vaan sosiaalihuollon henkilöstön oli kehitettävä uudenlainen toimintakulttuuri.

Tutkimuksen tuloksista näkyy sosiaalihuollon toimintaympäristön muuttuminen, kun asiakkaiden elämä keskittyi poikkeusolojen aikana pääasiassa kotiin. Perheissä lasten koulunkäynti siirtyi etäkouluun ja monet vanhemmat siirtyivät etätyöskentelyyn sekä alle kouluikäisiä lapsia hoidettiin kotona päivähoitopaikkojen sulkeuduttua. Tulokset osoittavat sosiaalisten suhteiden vähentyneen ja sitä kautta

eristäytyneisyyden lisääntyneen etäkouluun siirtymisen myötä, myös päivittäisen kouluruoan puuttuminen vaikeutti perheiden arkea. Tuloksissa puhuttiin myös etäkoulun "kadottamista lapsista", osaa lapsista oli vaikea tavoittaa ja lastensuojelun sosiaalityö tuli opetushenkilöstön tueksi turvaamaan etenkin syrjäytymisvaarassa olevien lasten ja nuorten etäkoulunkäynnin jatkumista. Vastaavanlaisia tuloksia myös Paju (2020, 37–38) on nostanut esille Lastensuojelun Keskusliitto ry:n (2/2020) selvityksen pohjalta. Pajun mukaan poikkeusoloissa haasteita perheiden arjessa selviytymiseen aiheutti taloudellisten huolien lisääntyminen kouluruokailun siirryttyä kotioloihin sekä ulkopuolisen avun saannin vaikeutuminen koronan vuoksi. Perheissä ilmeni Pajun mukaan muun muassa yksinäisyyttä, stressiä, riitoja, pelkoa mielenterveyden kestämisestä, alkoholin käytön sekä perheväkivallan lisääntymistä. Hietanen-Peltola ym. esittävät myös THL:n (26/2020, 51) julkaisun pohjalta poikkeusolojen rajoituksineen aiheuttaneen perheiden arkeen kuormitusta arjen normaaliin rutiinien muuttuessa. Eri palvelujen osalta tuotiin Hietanen-Peltola ym. mukaan esille huolta perheiden vuorovaikutusongelmista, parisuhteen ristiriidoista ja vanhemmuuden haasteista sekä ylipäättään arjen kaaoksesta.

Tuloksissa keskeisenä poikkeusolojen sosiaalihuollon työssä huomioitavana asiana oli koronavirukselta suojautuminen, johon tuli työssä varata riittävästi aikaa. Terveysviranomaisten taholta ohjeistettiin suojautumisessa kuten maskien ja suojavausteiden käytössä sekä turvavälien huomioimisessa. Pelko ja epätietoisuus mahdollisesta koronavirustartunnasta ja tartunnan levittämisestä aiheutti selkeästi lisähuolta sekä sosiaalihuollon henkilöstön että asiakkaiden arkeen. Koronapandemian alkuvaiheen poikkeusolojen vaikutukset näyttäytyivät eri ihmisryhmissä eri tavoin, esimerkkinä riskiryhmien kuten yli 70 -vuotiaiden sekä erityisryhmien suojeleminen koronavirustartunnalta vierailukieltojen avulla. Tuloksista välittyy asetettujen liikumisrajoitusten mukanaan tuoma aavemainen tunnelma, kun eri paikat tuntuivat autioituneen ihmisten jouduttua jäämään kotiin. Myös THL:n vaikutusarvion (8/2020) keskeiset tulokset osoittavat eri alueiden olleen epidemiaan varautumisessa ja reagoinnissa hyvin erilaisessa asemassa. Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön palveluihin koronaepidemia toi merkittäviä muutoksia esimerkiksi henkilöstömuutosten ja sektoreiden välisten siirtojen kautta. Vaikutusarviossa henkilöstön toimintakykyyn liittyvänä riskinä nähtiin riittävä suojautuminen ja asiakkaiden turvallisuuden varmistaminen taistelussa koronavirusta vastaan.

Tutkimuksen tulokset korostavat tehokkaan viestinnän, eri ammattilaisten välisen yhteistyön sekä mahdollisimman normaalin arjen rutiinien säilyttämisen osoittaneen poikkeusolojen aikana keskeiseksi. Tiedottamisen tärkeys korostui erityisesti palveluiden muutoksissa sekä uudelleenjärjestelyissä. Tiedottamisessa haasteita

ilmeni asiakkaiden vaikean tavoitettavuuden sekä tiedottamiseen liittyvien epäselvyyksien vuoksi. Tulokset osoittavat tiedottamista hankaloittaneen epäselvyydet siitä, kuka tai mikä taho hoitaa tiedottamista ja tiedotteiden kääntämistä asiakkaiden kielille. Von Braun ym. (2020, 214) osoittavat vastaavanlaisia tuloksia tiedonkulun tärkeydestä pandemiatilanteessa ja nostavat haasteiksi digitaalisen kuilun rikkaiden ja köyhien välillä vastuullisen, avoimen ja ajankohtaisen tiedon saannissa. Tällöin tärkeät ja ajankohtaiset tiedot pandemiasta eivät saavuta kaikkia samanaikaisesti.

Tulokset osoittavat koronapandemian aiheuttaman uhkan ihmisten välisen eriarvoisuuden kasvusta nousseen huoleksi sosiaalihuollon työssä. Koronapandemia poikkeusoloineen aiheutti haasteita erityisesti kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevien asiakkaiden elämään. Koronapandemian mukanaan tuoma maailmanlaajuinen uhka yhteiskunnallisen eriarvoisuuden kasvusta näkyi myös selkeästi COVID-19 pandemiaan liittyvässä aikaisemmassa tutkimuksessa. Joelsson (2021, 1–9) tutkimustulokset osoittavat koronakriisin pahentaneen eriarvoisuutta liittyen ikääntymiseen, sukupuoleen, etnisyyteen ja sosioekonomiseen asemaan. Child (2021, 117–146) tulokset näyttävät myös koronapandemian kasvattaneen yhteiskuntien nykyisiä taloudellisia ja sosiaalisia ongelmia ja lisänneen eriarvoisuutta. Samaan aikaan Child näkee kuitenkin pandemian tuoneen esille yhteiskunnan piilevän sosiaalisen pääoman ja yhteiseen, rakentavaan osallistumiseen liittyvän arvon. Child tähdentää yhteistä kriisiä käsiteltäessä laajalla kollektiivisella toiminnalla voitavan saavuttaa merkittäviä tuloksia liittyen muun muassa taloudelliseen ja sosiaaliseen toipumiseen. Tutkimukseni osoittaa vastaavanlaisia tuloksia, joiden mukaan koronapandemia nähtiin yhteisenä, kollektiivisena huolena ja toiveikkuuden ylläpitämistä pidettiin muuttuneessa sosiaalihuollon työssä tärkeänä.

6.2 Henkilöstön sosiaaliset voimavarat työstä selviytymisessä

Tutkimuksessa sosiaaliset voimavarat jakautuvat sekä asiakassuhteessa ilmeneviin että ammatillisuuden tukena oleviin voimavaroihin. Tulosten mukaan asiakassuhteen merkittävänä sosiaalisina voimavaroina koronapandemian alkuvaiheen poikkeusoloissa näyttäytyivät vastavuoroisuus ja luottamus. Vastavuoroisuuteen ja luottamukseen sisältyy myös muita sosiaalisia voimavaroja kuten arvostusta, osallisuutta, turvallisuutta ja yhteisöllisyyden kokemuksia sekä empatiaa ja myötätuntoa. Vastavuoroisuuden ja luottamuksen rooli on ollut merkittävä asiakassuhteen muodostumisessa ja sen ylläpitämisessä jo ennen poikkeusoloja. Vastavuoroista kohtaamista ja luottamusta voidaan pitää toimivan asiakassuhteen ytimenä ja poikkeusoloissa vastavuoroinen kohtaaminen ja luottamus sosiaalisina voimavaroina vahvistuivat ja

syventyivät ikään kuin muotoutuen uudelleen. Ruuskanen (2002, 6) näkee sosiaalisen pääoman keskusteluissa tärkeänä luottamukselliset suhdeverkostot. Tutkimukseni tulosten pohjalta luottamukselliset suhdeverkostot ovat tärkeitä niin asiakastyössä kuin eri toimijoiden välisessä yhteistyössä.

Tutkimustulokset korostavat vastavuoroisen kohtaamisen merkitystä poikkeusolojen sosiaalihuollon asiakaskohtaamisissa, kun etätyöskentelyyn siirtyminen haastoi perinteistä ja totuttua kasvokkaista kohtaamista. Hyvällä, aidolla ja vastavuoroisella kohtaamisella on suuri merkitys tilanteissa, joissa avun tarve on elämän haasteiden keskellä suurta. Tulosten mukaan vastavuoroisella kohtaamisella voidaan pyrkiä lievittämään turvattomuuden ja pelon tunteita. Vastavuoroisuudella on tärkeä rooli sosiaalisuuden, osallisuuden ja yhteisöllisyyden edistämässä ihmisten välisissä vuorovaikutustilanteissa. Huomioitavaa on, että vastavuoroinen kohtaaminen on kokonaisvaltainen, kehollinen tila, joka ei aina ole pelkästään sanoja vaan myös esimerkiksi kosketusta. Sosiaalinen pääoma näyttäytyy emotionaalisenä tukena ja sosiaaliset voimavarat yksilön toimintaedellytyksiä ja hyvinvoinnin mahdollisuuksia parantavina, positiivisina asioina. (Korkiamäki 2013, 54, 191). Sosiaaliset voimavarat kytkeytyvät lähiyhteisöjen toimivuuteen ja monipuoliseen yhteistyöhön (Kiili 2006, 88–89). Koronakevään sosiaalihuollon työssä korostui eri toimijoiden monipuolisen yhteistyön tärkeys, kun poikkeusolot rajoitustoimineen muuttivat ihmisten arkea merkittävästi.

Tutkimustuloksissa luottamus ilmenee kolmen teeman eli yhteisen historian, arjen toimintojen turvaamisen sekä turvallisuuden tunteen vahvistamisen kautta. Yhteinen historia on rakentunut asiakassuhteessa asiakkaan ja työntekijän välille jo ennen koronapandemiaa ja sen mukanaan tuomia poikkeusoloja. Arjen toimintojen turvaamisen osalta luottamus ruoka-avun järjestymiseen sosiaalihuollon kautta korostui tuloksissa erityisesti. Jokapäiväisen ruoan saannista aiheutui asiakkaille merkittävää huolta, kun koronapandemia poikkeusoloinen keskeytti eri toimijoiden ruoka-avun ja asiakkaiden heikko taloudellinen tilanne oli esteenä ruoan ostamiselle. Tuloksissa esille nousi päihteiden käyttöön liittyvät ongelmat ja päihteidenkäyttäjien arjen toimintojen turvaaminen poikkeusolojen aikana. Tulokset osoittavat luottamuksen turvallisuuden tunteen vahvistajana kytkeytyvän toiveikkuuteen ja uskoon siitä, että koronakriisistä voidaan yhdessä selvitä. Koronavirus näyttäytyy kollektiivisena, yhteisenä huolena niin kotimaassa kuin ympäri maailman ja keskeistä viruksen torjumisessa on laaja yhteistyö. Tutkimustuloksissa luottamus näyttäytyy tärkeänä tukena ja turvallisuuden tunteen vahvistajana koronakriisin aiheuttamassa pelon ja turvattomuuden tunteissa. Koronakriisin muuttama arki ja totuttujen toi-

mintamallien puuttuminen saattaa aiheuttaa ahdistusta ja kuormitusta, jolloin turvallisuuden tunteen vahvistaminen arjessa korostuu.

Tulokset osoittavat merkittävinä ammatillisuuden tukena olevina sosiaalisina voimavaroina poikkeusolojen aikana olleen merkitykselliseen työhön sitoutuminen sekä joustavuus ja sinnikkyys työn muutoksissa. Ammatillisuuden tukena olevat sosiaaliset voimavarat kumpuavat pääosin ammattilaisten omista sosiaalisista verkostoista. Näitä sosiaalisia verkostoja on syntynyt muun muassa alaa kohtaan tunteen kiinnostuksen ja alalle kouluttautumisen sekä alalla työskentelyn kautta. Tuloksissa ilmenee sosiaalialalle suuntautumisen edellyttävän ihmiseltä tietynlaisia ominaispiirteitä kuten vuorovaikutustaitoja, myötätuntoa sekä toiveikkuutta ja rohkeutta. Sosiaalinen pääoma määrittyy resursseina, voimavaroina, suhteina ja niiden hallintana erilaisissa toimintaympäristöissä (Bourdieu, 1985, 11–12). Koronapandemian poikkeusoloissa sosiaalihuollon henkilöstö lähti rohkeasti etsimään ja kokeilemaan uusia toimintatapoja asiakkaiden tavoittamiseen ja auttamiseen poikkeuksellisesta ja muuttuneesta tilanteesta selviämiseksi.

Merkitykselliseen työhön sitoutuminen tulee tutkimustulosten mukaan siitä, että voi eri tavoin olla auttamassa tukea tarvitsevia ihmisiä selviytymään kriisitilanteesta. Merkitykselliseen työhön sitoutumista vahvistaa aito kiinnostus ja motivaatio alaa ja työtä kohtaan sekä työn kokeminen yhteiskunnallisesti ja inhimillisesti tärkeäksi. Tulokset osoittavat sitoutumisen näyttäytyneen vahvana sosiaalisena voimavarana itselle merkityksellisessä työssä. Omasta työpaikasta koettiin ylpeyttä, kun voitiin tarjota tukea monen muun palvelun jäädessä poikkeusolojen aikana tauolle ja vastuu työstä lisäsi sitoutumista. Huolta kannettiin palvelujen ulkopuolelle ja avun tavoittamattomiin jäävistä ihmisistä monien muiden toimijoiden palvelujen ollessa poikkeusolojen aikana tauolla. Työhön sitoutumista oli tulosten pohjalta myös lisäämässä mahdollisuus kokeilla ja ottaa nopealla aikataululla käyttöön uusia ja toimivia menetelmiä muuttuneesta työstä selviytymiseksi.

Tulosten mukaan joustavuus ja sinnikkyys osoittautuivat merkityksellisiksi sosiaalisiksi voimavaroiksi koronapandemian alkuvaiheen poikkeusolojen työstä selviytymisessä. Poikkeusolot muuttivat sosiaalihuollon työtä ja tulokset osoittivat joustavuuden ja sinnikkyuden korostuneen erityisesti työtehtävissä tapahtuneiden muutosten vuoksi. Osa sosiaalihuollon palveluista jouduttiin keskeyttämään poikkeusolojen aikana muun muassa riskiryhmien suojelemiseksi ja näistä tehtävistä työntekijät siirtyivät työskentelemään muihin tarvittaviin tehtäviin. Sosiaalipäivystyksen työtä käsittelevässä kirjoituksessa suojavarusteiden ja turvavälien huomioiminen vaatii erityistä joustavuutta ja sinnikkyyttä työtehtävien nopeatempoisuuden

ja vaihtuvuuden vuoksi. Joustavuus ja sinnikkyys muuttuneessa työssä palkitsi tulosten mukaan työntekijää, kun hän näki tekemänsä työn auttavan asiakasta selviytymään kriisitilanteesta. Harrikari ym. (2021, 1644–1662) tuloksista ilmenee, että kriisiajan uudessa tilanteessa työntekijöiltä vaadittiin erityistaitoja kuten poikkeuksellista joustavuutta, operatiivista valmiutta toimia epätavallisissa tilanteissa, ongelmanratkaisukykyä, nopeaa tiedonhankintakykyä ja tiedon soveltamista. Harrikari ym. tuloksista ilmenee se huomattava kyky, jolla työntekijät joustivat ja sopeutuivat nopeasti uuteen ja muuttuneeseen koronakevään 2020 tilanteeseen.

7 POHDINTA

Tutkimuksen aiheena koronapandemian alkuvaiheen poikkeusolot sosiaalihuollon työn näkökulmasta on uusi ja ajankohtainen. Poikkeusolojen alkaessa maaliskuun puolessa välissä 2020 niiden ajateltiin kestävän muutaman kuukauden ja koronaviiruspandemian helpottavan sen jälkeen. Koronatilanne tuntui rauhoittuvan poikkeusolojen rajoitustoimien aikana, mutta kiihtyi jälleen poikkeusolojen päätyttyä. Koronapandemian alkuvaiheen poikkeusoloissa oli aistittavissa osin se luottavainen tunnelma, kun odotettiin muutaman poikkeusoloissa eletävän kuukauden jälkeen elämän normalisoituvan. Koronakriisin pitkittyessä oli havaittavissa ihmisten väsymistä taistelussa koronavirusta vastaan ja osin luovutettiin, kun keinoja viruksen torjumiseen ei tuntunut löytyvän. Lainsäädäntö asetti omalta osaltaan raamit sille, millaisia rajoitustoimia voitiin ottaa käyttöä koronaviruksen leviämisen estämiseksi. Koronapandemia nosti esille myös paljon erilaisia haasteita, joita ei osattu ennustaa tai niihin varautua. Jatkossa olisi tärkeää tutkia sitä, millaisia uusia haasteita pitkittynyt koronapandemia on ihmisten arkeen tuonut. Lisäksi olisi tärkeää tehdä seurantatutkimus sosiaalihuollon työn muutoksista ja henkilöstön työstä selviytymisestä koronakriisin pitkittyessä.

Tutkimuksen pohdintaa kirjoittaessani koronakriisiä pandemian alkuvaiheen poikkeusoloista on eletty nyt reilut puolitoista vuotta. Tänä aikana koronaviruksen aiheuttamista tartunnoista sekä sairaalahoitoon joutuneista niin kotimaassa kuin ulkomailla on raportoitu päivittäin. Koronatestauksia on tehty paljon ja sairastuneita sekä altistuneita on asetettu karanteeniin, myös koronarokotuksista ja rokotekattavuudesta on tiedotettu ajantasaisesti. Koronaan liittyviä rajoituksia kuten kokoontumisrajoituksia ryhdyttiin purkamaan alueittain, kun koronatilanne sen salli. Viime viikkoina on puhuttu muun muassa koronapassin käyttöönottamisesta. Juuri tällä hetkellä tilanne maakuntamme koronatartuntojen osalta on valitettavasti siirtynyt jälleen leviämisvaiheeseen ja tartunnat etenkin nuorten kohdalla ovat lisääntyneet. Koronavirus vaikuttaa olevan hyvin haasteellinen ja vaikeasti torjuttava ja viruksesta tuntuu leviävän jatkuvasti uusia ja herkemmin tarttuvia muunnoksia.

Koronapandemian aiheuttama kriisi on vaikuttanut yhteiskunnan toimintaan ja ihmisten elämään merkittävästi. Uutiset kertovat useilla aloilla vallitsevasta työvoimapulasta sekä joidenkin tuotteiden tai komponenttien saatavuuden ongelmista. Koronakriisin ja rajoitustoimien seurauksena osalla toimialoista työt saattoivat keskeytyä, esimerkkinä tästä ravintola-ala. Sosiaali- ja terveydenhuollossa koronavirus on aiheuttanut kuormitusta hoidon, avun ja tuen tarpeen lisääntymisen seurauksena.

Lukuisilla työpaikoilla koronapandemia poikkeusoloineen toi mukanaan siirtymisen etätyöskentelyyn koronatartuntojen minimoimiseksi ja palaverit sekä yhteydenpito siirrettiin joustavasti etäyhteyden kautta toteutettaviksi. Etäyhteydellä pidettävät palaverit ja kokoukset näyttävät jääneen työpaikoille luontevaksi toimintatavaksi. Etäyhteyksiä hyödyntämällä on mahdollista säästää työntekijöiden työaika ja matkustamista. Myös vapaa-ajan matkustaminen esimerkiksi ulkomaille on koronapandemian aikana vaikeutunut ja ihmiset ovat enenevässä määrin löytäneet kotimaan matkailun ja sen kauniit luontokohteet. Yleisesti ottaen koronaviruspandemian aika on ollut hyvin erikoinen ajanjakso ja tilanteen mahdollisesta normalisoitumisesta kukaan ei osaa varmuudella sanoa. Jatkossakin tarvitsemme luottamusta ja toivoa siihen, että koronakriisistä selvitään.

LÄHTEET

Ahonen, Aune, Manssila, Jaana, Pekkarinen, Heidi & Pesonen, Tiia (2020) Koronaepidemian vaikutukset sosiaalipalveluihin. Sosiaalialan Korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia Ry. Saatavilla: <https://www.talentia.fi/wp-content/uploads/2020/05/Koronaepidemian-vaikutukset-sosiaalipalveluihin-PDF.pdf> Luettu 5.4.2021.

Alanen, Leena & Siisiäinen, Martti (toim.) (2011) Fields and capitals : Constructing local life. Jyväskylä: University of Jyväskylä, Institute for Educational Research. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-6097-1> Luettu 28.6.2021.

Alexander, Carla (2009) Caring, mutuality and reciprocity in social Worker – Client relationships: Rethinking principles of practice. Journal of Social Work : JSW, 9 (1), 5-22.

Banks, Sarah (2020) Practising ethically during COVID-19: Social work challenges and responses. International Social Work, 63 (5), 569–583.

Ben-Ezra, Menachem; Hamama-Raz, Yaira. Social Workers during COVID-19: Do Coping Strategies Differentially Mediate the Relationship between Job Demand and Psychological Distress? British Journal of Social Work; Oxford Vol. 51, Iss. 5, (Jul 2021): 1551–1567.

Bourdieu, Pierre & Roos, Jea-Pekka (1985) Sosiologian kysymyksiä. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Cheval, Sorin (2020) Observed and potential impacts of the COVID-19 pandemic on the environment.(report). International Journal of Environmental Research and Public Health, 17 (11).

Child, John (2021) Organizational participation in post-covid society - its contributions and enabling conditions. International Review of Applied Economics, 35 (2), 117-146.

Eskola, Jari (2018) Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat: Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Laajalahti, Anne & Valli, Raine & Aaltola, Juhani (2018). Ikkunoita tutkimusmetodeihin. 2, näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Farkas, K. J., & Romaniuk, J. R. (2020). Social work, ethics and vulnerable groups in the time of coronavirus and COVID-19. *Society Register*, 4(2), 67-82. Saatavilla: <https://doi.org/10.14746/sr.2020.4.2.05> Luettu 22.8.2021.

Gerdt, Belinda & Eskelinen, Sanna (2018) *Digiaajan asiakaskokemus : Oppia kansainvälisiltä huipuilta*. Helsinki: Alma Talent.

Haario, Peppi, Koponen, Päivikki, Parikka, Suvi, Härkänen, Tommi, Martelin, Tuija, Koskinen, Seppo & Lundqvist, Annamari. Koronaepidemian ja sen rajaamistoimien vaikutukset elintapoihin ja arkielämään koulutusryhmittäin. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 2021:58. Saatavilla: <https://doi.org/10.23990/sa.103245> Luettu 6.10.2021.

Haines, Kimberley J. (2020) Physiotherapists during COVID-19: Usual business, in unusual times. *Journal of Physiotherapy*, 66 (2), 67–69.

Halme, Ida-Annika (2021) "Pitkä kriisi, pitkät seuraukset" : Lasten hyvinvointi ja oikeudet koronapandemian aikana asiantuntijoiden kannanotoissa. Saatavilla: <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/74873> Luettu 30.6.2021.

Hakanen Jari (2011). Työn imu. Työterveyslaitos. Saatavilla: https://www.ttl.fi/wp-content/uploads/2018/09/TTL_tyonimu.pdf Luettu 6.11.2021.

Harrikari, Timo, Romakkaniemi, Marjo, Tiitinen Laura ja Ovaskainen, Sanna (2021) Pandemic and Social Work: Exploring Finnish Social Workers' Experiences through SWOT-analysis. *British Journal of Social Work*, Saatavilla: <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcab052> Luettu 8.10.2021.

Heikkonen, Johannes & Strategiaosasto (2018) *Valmiuslaki ja perusoikeudet poikkeusoloissa : Valtiosääntöoikeudellinen kokonaisarvio valmiuslain ja perustuslain 23 §:n suhteesta*. Valtioneuvoston kanslia. Saatavilla: <http://www.urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-615-7> Luettu 27.2.2021.

Hietanen-Peltola, Marke, Vaara, Sarianna, Hakulinen, Tuovi & Hastrup, Arja (2020) Lasten, nuorten ja perheiden peruspalvelut koronakeväänä 2020. Tuloksia kouluterveystieteiden tutkimuskeskuksen ja perhekeskusverkoston tiedonkeruusta. *Terveystieteiden tutkimuskeskuksen tutkimusraportti* 26/2020. Helsinki. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-521-6> Luettu 28.6.2021.

Hiitola, Johanna & Anis, Merja & Turtiainen, Kati & Alastalo, Marja & Esberg, Riti (2018) Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi : Kohtaamisissa kehittyviä käytäntöjä. Tampere: Vastapaino.

Hjerppe, Reino (2005). Sosiaalinen pääoma, sen taloudelliset vaikutukset ja akkumulaatio. Teoksessa: Jokivuori, Pertti & Alanen, Aku (2005) Sosiaalisen pääoman kentät. Jyväskylä: Minerva. 103–132.

Huoltaja-säätiö. Saatavilla: <https://www.huoltaja-saatio.fi/> Luettu 6.3.2021.

Huoltaja-säätiö. Sosiaalihuollon työ korona-ajassa -kirjoituskilpailu (2020). Saatavilla: <https://www.huoltaja-saatio.fi/category/koronakk/> Luettu 7.3.2021.

Joelsson, Tanja (2021). Cracks in the well-plastered façade of the nordic model: Reflections on inequalities in housing and mobility in (post-)coronavirus pandemic sweden. Children's Geographies, ahead-of-print (ahead-of-print), 1–9.

Jokinen, Arja (2016). Asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välinen suhde. Teoksessa: Törönen, Maritta & Hänninen, Kaija & Jouttimäki, Päivi & Lehto-Lundén, Tiina & Salovaara, Petra & Veistilä, Minna (2016). Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudemus. 138–147.

Jokivuori, Pertti (2005). Missä ja miten syntyy sosiaalinen pääoma. Teoksessa: Jokivuori, Pertti & Alanen, Aku (2005) Sosiaalisen pääoman kentät. Jyväskylä: Minerva. 7–20.

Kananoja, Aulikki (2017). Asiakastyön yleiset lähtökohdat sosiaalialalla. Teoksessa: Sosiaalityön käsikirja. (2017) Helsinki: Tietosanoma. 173–192.

Karjalainen, Pekka (2020). Muutokseen taipuva sosiaalityö poikkeusoloissa. Teoksessa: Suoninen-Erhiö, Lea & Pohjola, Anneli & Satka, Mirja & Simola, Jenni (2020) Sosiaaliala uudistuu : Tietopohjan ja vuorovaikutuksen kysymyksiä. Helsinki.

Keskinen, Jukka & Kääriäinen, Aino & Oravisto, Julius & Pitkänen, Rauli & Tukiala, Anna-Kaisa (2012) Asiakastyö kohtaamisena : Reseptejä vastavuoroisuuteen. Helsinki: SOCCA : Heikki Waris -instituutti.

Kiili, Johanna (2006) Lasten osallistumisen voimavarat : Tutkimus ipanoiden osallistumisesta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Saatavilla: <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/13311> Luettu 30.3.2021.

Kivelä, Päivi (2012) Oman paikan taju : Keski-ikäiset perheenäidit paikallisilla kentillä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-4947-1> Luettu 4.4.2021.

Kiviniemi, Kari (2018). Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Laajalahti, Anne & Valli, Raine & Aaltola, Juhani (2018) Ikkunoita tutkimusmetodeihin. 2, näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kjørstad, Monica (2017) Do your duty-demand your right: A theoretical discussion of the norm of reciprocity in social work. *European Journal of Social Work*, 20 (5), 630–639.

Korkiamäki, Riikka (2013) Kaveria ei jätetä! : Sosiaalinen pääoma nuorten vertais-suhteissa. Tampere: Tampere University Press. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9124-5> Luettu 31.3.2021.

Laborde, David (2020) COVID-19 risks to global food security. *Science* (New York, N.Y.), 369 (6503), 500.

Leiviskä, Eija (2011) Työ täynnä elämää : Työn merkityksellisyyden seitsemän lähdettä. Helsinki: Tietosanoma.

Maertl, Theresa (2021) Physical activity during COVID-19 in german adults: Analyses in the COVID-19 snapshot monitoring study (COSMO). *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18 (2), 507.

Melin, Harri (2010) Sosiaalisen pääoman merkitys työelämässä. *Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2010. Yhteiskuntapolitiikka -YP 75* (2010):5, 562–567. Saatavilla: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/101104/melin.pdf?se> Luettu 4.4.2021.

Mäkelä, Johanna (1994) Pierre Bourdieu - Erottautumisen teoreetikko. Teoksessa: Heiskala, Risto (1994) Sosiologisen teorian nykysuuntauksia. Helsinki: Gaudeamus. 243–269.

Mäkelä, Pekka & Ruokonen, Floora (2005) Luottamus sosiaalisen pääoman teorioiden ydinkäsitteenä. Teoksessa: Jokivuori, Pertti & Alanen, Aku (2005) Sosiaalisen pääoman kentät. Jyväskylä: Minerva. 21-44.

Mäntykivi, Anni (2021) Elämää ruudun äärellä : Toisen asteen opiskelijoiden hyvinvointi korona-ajassa. Helsingin yliopisto. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-202104282064> Luettu 30.6.2021.

Newland, Kathleen (2020) Lost in transition. Science (New York, N.Y.), 368 (6489), 343.

Paju, Petri (2020) Paikoiltaan siirretty arki. Koronakriisin vaikutukset lapsiperheiden elämään. Saatavilla: <https://www.lskl.fi/julkaisut/paikoiltaan-siirretty-arkiselvitys/> Luettu 3.7.2021.

Pelastakaa Lapset ry. (2020) Lapsen ääni 2020: lasten näkemyksiä koronakeväästä. Saatavilla: https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/pelastakaalapsset/main/2020/05/22105112/Lapsen_aani_2020_FI_web.pdf Luettu 30.6.2021.

Peltokorpi, Eeva-Liisa (2008) Välittäminen ja luottamus - tunnehallinnan kivijalat. Teoksessa: Määttä, Kaarina & Uusitalo, Tuula (2008) Kasvatuspsykologian näkökulmia ihmisen voimavarojen tueksi. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus. 13-25.

Perustuslaki (731/1999). Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731> Luettu 28.2.2021.

Puusa, Anu & Juuti, Pauli & Aaltio, Iris (2020) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus.

Raatikainen, Eija (2015) Lujita luottamusta : Asiakassuhteen rakentaminen sosiaali- ja terveysalalla. Jyväskylä: PS-kustannus.

Radwan, Hadia (2021) Indirect health effects of COVID-19: Unhealthy lifestyle behaviors during the lockdown in the united arab emirates. International Journal of Environmental Research and Public Health, 18 (4), 1964.

Ranta-Tyrkkö, Satu (2017). Ihmisoikeudet ja sosiaalityö globaalien kriisien maailmassa. Teoksessa: Enache, Anca & Jäppinen, Maija & Metteri, Anna & Ranta-Tyrkkö,

Satu & Rauhala, Pirkko-Liisa (2017) Kansainvälinen sosiaalityö : Käsitteitä, käytäntöjä ja kehityskulkuja. Kuopio: Unipress.

Rapeli, Merja (2017) The role of social work in disaster management in finland. Jyväskylä: University of Jyväskylä. Saatavilla: <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/55926> Luettu 1.3.2021.

Rautavirta, Kaija. Sodan kokemukset synnyttivät kotivaran. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 2021: 58: Saatavilla: <https://doi.org/10.23990/sa.109134> Luettu 6.10.2021.

Ronkainen, Suvi & Pehkonen, Leila & Lindblom-Ylänne, Sari & Paavilainen, Eija (2011) Tutkimuksen voimasanat. Helsinki: WSOY pro.

Ruuskanen, Petri (toim.) (2002) Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi : Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille. Jyväskylä: PS-kustannus.

Siisiäinen, Martti (2005). Pääoman lajien muuntumissäännöt. Teoksessa: Jokivuori, Pertti & Alanen, Aku (2005) Sosiaalisen pääoman kentät. Jyväskylä: Minerva. 89-102.

Sosiaalibarometri 2020. Eronen, Anne, Hiilamo, Heikki, Ilmarinen, Katja, Jokela, Merita, Karjalainen, Pekka, Karvonen, Sakari, Kivipelto, Minna, Koponen, Erja, Leemann, Lars, Londén, Pia & Saikku, Peppi. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry, Helsinki 2020. Saatavilla: <https://www.soste.fi/wp-content/uploads/2020/07/SOSTE-Sosiaalibarometri-2020.pdf> Luettu 2.3.2021.

Sosiaalibarometri 2021. Koronakriisi ja palvelujärjestelmän joustavuus. Eronen, Anne, Hiilamo, Heikki, Ilmarinen, Katja, Jokela, Merita, Karjalainen, Pekka, Karvonen, Sakari, Kivipelto, Minna, Knop, Jade & Londén, Pia. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry, Helsinki 2021. Saatavilla: <https://www.soste.fi/wp-content/uploads/2021/03/2021-3-23-SOSTE-julkaisu-Sosiaalibarometri-2021-osa-2-koronakriisi-ja-palvelujarjestelman-joustavuus.pdf> Luettu 2.4.2021.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301> Luettu 4.3.2021.

Sosiaali- ja terveysministeriön ja työ- ja elinkeinoministeriön asettama ryhmä (toim.) (2020) Hyvinvoinnin ja tasa-arvon vahvistaminen koronakriisin aikana ja sen jäl-

keen. Valtioneuvoston julkaisuja 2020:19. Saatavilla: <http://www.urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-875-5> Luettu 25.2.2021.

Speed, A. et al. (2020) Stay home, stay safe, save lives? An analysis of the impact of COVID-19 on the ability of victims of gender-based violence to access justice. *The Journal of Criminal Law* (First Published August 12, 2020).

Thompson, Sue (2016) Promoting reciprocity in old age: A social work challenge. *Practice* (Birmingham, England), 28 (5), 341–355.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (8/2020). COVID -19 -epidemian vaikutukset palvelutarpeisiin, palvelujärjestelmään ja kansantalouteen: nopea vaikutusarvio. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-496-7> Luettu 24.2.2021.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (03/2021). COVID -19 -epidemian vaikutukset hyvinvointiin, palvelujärjestelmään ja kansantalouteen: Asiantuntija-arvio, kevät 2021. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-649-7> Luettu 3.7.2021.

Tiitinen, Laura, Ovaskainen, Sanna, Harrikari, Timo & Romakkaniemi, Marjo, 2020. COVID-19 and social Work: A collection of country reports. Finland. Saatavilla: <https://www.iassw-aiets.org/wp-content/uploads/2020/07/IASSW-COVID-19-and-Social-Work-Country-Reports-Final-1.pdf> Luettu 28.3.2021.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) (2012). Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa, HTK-ohje 2012. Saatavilla: https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf Luettu 2.7.2021.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) (3/2019). Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Saatavilla: https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf Luettu 6.11.2021.

Törrönen, Maritta (2016). Johdatus vastavuoroiseen sosiaalityöhön. Teoksessa: Törrönen, Maritta & Hänninen, Kaija & Jouttimäki, Päivi & Lehto-Lundén, Tiina & Salovaara, Petra & Veistilä, Minna (2016). Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudemus.

Udah, Hyacinth, and Francis, Abraham (2021) COVID-19: challenges, opportunities, and the future of social work. *International Journal of Innovation, Creativity and Change*, 15 (1). pp. 54–74.

Uusiautti, Satu (2008). Kuinka työssä menestyjäksi tullaan? Teoksessa: Määttä, Kaarina & Uusitalo, Tuula (2008) *Kasvatuspsykologian näkökulmia ihmisen voimavarojen tueksi*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus. 179–197.

Valmiuslaki (1552/2011). Saatavilla: <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20111552> Luettu 28.2.2021.

Valtioneuvosto ja ministeriöt (2020). Yhteiskunnan toiminnan kannalta kriittisten alojen henkilöstö. Saatavilla: <https://valtioneuvosto.fi/-/10616/yhteiskunnan-toiminnan-kannalta-kriittisten-alojen-henkilosto> Luettu 23.2.2021.

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta. COVID-19-tutkimuskatsaus 3/2020 Saatavilla: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020091769940> Luettu 24.2.2021.

Von Braun, Joachim (2020) The moment to see the poor. *Science* (New York, N.Y.), 368 (6488), 214.

Vuorisalo, Mari (2013) Lasten kentät ja pääomat : Osallistuminen ja eriarvoisuuksien rakentuminen päiväkodissa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-5205-1> Luettu 28.6.2021.

Yhteiskunnan turvallisuusstrategia (2017). Saatavilla: https://turvallisuuskomitea.fi/wp-content/uploads/2018/02/YTS_2017_suomi.pdf Luettu 11.9.2021.

Ylöstalo, Hanna & Valtioneuvoston kanslian strategiaosasto (2020) COVID-19-tutkimuskatsaus 3/2020. Valtioneuvoston kanslia. Saatavilla: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162430> Luettu 23.2.2021

LIITTEET

LIITE 1

Sosiaalihuollon työ korona-ajassa - osallistu Huoltaja-säätiön kirjoituskilpailuun

Julkaistu 8.5.2020

Keväällä 2020 suomalaisten elämä järkähti koronaviruspandemian myötä. Maahan julistettiin poikkeusolot ja hallitus otti valmiuslain käyttöön. Pandemian hoidon kannalta sosiaalihuollon henkilöstö kuuluu tärkeisiin, kriittisiin ammattialoihin.

Miten pandemia on ilmennyt oman toimipisteesi asiakkaiden elämässä? Miltä näyttää asiakkaiden yhdenvertaisuus uuden terveystilanteen edessä? Miten ihmisten syrjäytymistä voidaan nyt ehkäistä? Miten pandemia on vaikuttanut omaan työhösi? Miten digipalvelut toimivat korona-ajassa? Mitä uusia työmuotoja olette ottaneet käyttöön? Mikä Sinua tällä hetkellä huolestuttaa? Mikä ilahduttaa?

Kirjoita meille siitä, miten koronaviruspandemia on vaikuttanut sosiaalityön ja sosiaalipalvelujen asiakkaisiin ja sosiaalihuollossa tehtävään työhön. Voit kuvata vaikkapa yhtä hetkeä, työpäivää, viikkoa tai kuukautta työssäsi, kunhan tekstistäsi ilmenee, miten työsi on muuttunut aiempaan verrattuna. Voit myös valita jokin muun näkökulman esitellä työsi muutosta.

Kilpailuun voivat osallistua niin julkisen kuin yksityisen työnantajan palveluksessa olevat ja järjestöissä ja sosiaalisissa yrityksissä työskentelevät sekä vapaaehtoiset ja muut vastaavat toimijat, kunhan työtä tehdään ja toimitaan sosiaalihuollon asiakkaiden ja kysymysten parissa.

Kirjoituksen pituus saa olla enintään 10 000 merkkiä ilman välilyöntejä. Voit kirjoittaa omalla nimelläsi tai nimimerkillä. Otsikoi kirjoituksesi.

Muistathan tietosuojaan: huolehdi siitä, etteivät asiakkaat tai muut yksittäiset henkilöt tule tunnistetuiksi.

Kirjoitukset julkaistaan Huoltaja-säätiön verkkosivuilla sekä mahdollisesti erillisenä toimitettuna julkaisuna. Verkossa julkaistavia kirjoituksia voidaan hyödyntää tutkimuskäytössä.

Nyt joukolla tekemään näkyväksi sosiaalihuollossa tehtävää työtä korona-aikana!

Lähetä kirjoituksesi 15.8.2020 mennessä sähköpostitse: toimisto@huoltaja-saatio.fi

Palkinnot:

1. palkinto 1 000 euroa
2. palkinto 500 euroa
3. palkinto 300 euroa.

Palkinnot ovat verollisia.

Palkittavat kirjoitukset valitsee Huoltaja-säätiön perustama raati, jonka puheenjohtajana toimii professori **Marketta Rajavaara**. Kirjoituskilpailun tulokset julkistetaan lokakuussa.

*Lisätietoja: Huoltaja-säätiön toiminnanjohtaja **Lea Suoninen-Erhiö**, 09-7712510, lea.suoninen-erhio@huoltaja-saatio.fi*

